

Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa - Henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä

Nonna Illman-Kyrklund & Anna Winberg

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa - Henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä

Nonna Illman-Kyrklund &
Anna Winberg
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2025

Nonna Illman-Kyrklund, Anna Winberg

Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa - Henkilökunnan kokemuksia ja näemyksiä

Vuosi 2025 Sivumäärä 47

Opinnäytetyön aiheena oli huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa. Huolen puheeksi ottamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa varhaiskasvatuksen ammattilainen keskustelee huoltajien kanssa lapseen tai perheeseen liittyvästä huolesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä puheeksi ottamisen merkityksestä sekä sen mahdollisuuksista varhaiskasvatusympäristössä. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia henkilöstöllä on huolen puheeksi ottamisesta ja miten se nähdään osana omaa työtä. Työelämäkumppanina toimi Porvoon kaupungin varhaiskasvatuspalvelut.

Tietoperustassa esiteltiin varhaiskasvatuksen tarkoitusta, varhaiskasvatuksen merkitystä yhteiskunnalle ja perheille, sekä sen roolia ennaltaehkäisevässä työssä. Tietoperustassa käsiteltiin myös kasvatusyhteistyötä ja perheiden kokonaisvaltaista huomiointia. Lopuksi perehdyttiin huolen heräämiseen ja huolen puheeksi ottamiseen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkielmana. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, ja haastatteluaineistoa analysoitiin teoriaohjaavan analysointimenetelmän keinoin. Tuloksien perusteella puheeksi ottamisen kokemuksiin vaikuttavat useat taustatekijät, kuten yhteistyö perheiden kanssa, ammattilaisen omat vuorovaikutustaidot, mahdollisuus moniammatilliseen yhteistyöhön, sekä syy huolen puheeksi ottamiselle. Puheeksi ottaminen koetaan olennaisena ja merkityksellisenä osana omaa työtä, ja sen vaikuttamismahdollisuudet tunnistetaan.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää ylläpitää huolen puheeksi ottamiseen liittyvää ymmärrystä ja osaamista. Lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen tuen toteutumisen kannalta olisi tärkeää kiinnittää entistä enemmän huomiota myös huoltajien voimavarojen tunnistamiseen ja niihin liittyvien huolenaiheiden puheeksi ottamiseen. Varhaiskasvatuksen sosionomin erityisosaaminen voi olla tärkeä huolen puheeksi ottamisen kokonaisuutta tukeva tekijä tulevaisuudessa.

Asiasanat: varhaiskasvatus, ennaltaehkäisevä työ, puheeksi ottaminen, kasvatusyhteistyö

Nonna Illman-Kyrklund, Anna Winberg

Addressing concerns in early childhood education and care - Staff experiences and perspectives

Year

2025

Pages

47

The topic of this thesis was addressing concerns in early childhood education and care. This refers to situations in which an early childhood education and care professional discusses concerns related to a child or their family with the guardians. The aim of the thesis was to increase knowledge and understanding of the significance and possibilities of addressing concerns within the early childhood education and care environment. The purpose was to explore staff experiences of addressing concerns and how they view it as part of their professional role. The working life partner in the project was the early childhood education services of the City of Porvoo.

The theoretical framework presented the purpose of early childhood education and care, its significance to society and families, and its role in preventive work. It also discussed educational cooperation and the holistic consideration of families. Finally, the authors studied how to raise a concern and how it is addressed.

The thesis was conducted as a qualitative study using thematic interviews for the collection of data. The data were analyzed using theory-based content analysis. The results showed that several background factors influence the experiences of addressing the concerns, such as the cooperation with the families, the professional's interpersonal skills, opportunities for multi-professional collaboration as well as the underlying reasons for the concern. The professionals perceived addressing concerns as an essential and meaningful part of their work and they recognized its potential for impact.

It is important to maintain understanding and skills in addressing concerns in early childhood education and care. To ensure comprehensive support for the child and the family, it would be important to pay more attention to identifying the resources of guardians and addressing their concerns related to the resources. In future, the special expertise of social pedagogues in early childhood education and care may become a key factor in supporting the overall process of addressing concerns.

Keywords: early childhood education and care, preventive work, addressing concerns, educational cooperation

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Työelämäkumppanina Porvoon varhaiskasvatuspalvelut.....	7
3	Varhaiskasvatus toimintaympäristönä	7
3.1	Varhaiskasvatuksen merkitys yhteiskunnalle ja perheille	7
3.2	Varhaiskasvatuksessa työskentelevät ammattilaiset	9
3.3	Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö.....	11
3.4	Ennaltaehkäisevä työ ja ehkäisevä lastensuojelutyö varhaiskasvatuksessa.....	11
4	Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö	13
4.1	Kasvatusyhteistyö ja dialogisuus	13
4.2	Perheiden kohtaaminen ja kokonaisvaltainen huomioiminen	15
4.3	Huolen herääminen	16
5	Huolen puheeksi ottaminen.....	18
6	Teemaa tarkastelevat opinnäytetyöt.....	20
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	20
8	Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat	21
8.1	Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	21
8.2	Haastatteluiden toteutuminen	22
8.3	Haastatteluaineiston analyysi	23
8.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	25
9	Tulokset	26
9.1	Kokemuksia huolen heräämisestä.....	26
9.2	Kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa	28
9.3	Kokemuksia yhteistyöstä ja moniammatillisesta osaamisesta	30
9.4	Kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta osana omaa työtä	31
9.5	Kokemuksia perheiden tilanteesta yhteiskunnassa	32
10	Johtopäätökset	32
10.1	Huolen puheeksi ottamisen kokemukset.....	33
10.2	Huolen puheeksi ottaminen osana omaa työtä	34
11	Pohdinta	37
	Lähteet.....	40
	Kuviot	43
	Liitteet	44

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksessa kohdataan lähes päivittäin hyvin suuri osa yhteiskuntamme lapsista ja perheistä. Parhaimmillaan voidaan puhua varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten ja huoltajien välisestä kasvatusyhteistyöstä, joka kuvaa hyvin varhaiskasvatuksen merkityksellisyyttä perheiden elämässä. Päivittäiset kohtaamiset luovat mahdollisuuden havainnoida perheitä, sekä tunnistaa lasten ja perheiden tilanteissa erilaisia tuen tarpeita. Havainnoista heränneen huolen puheeksi ottaminen on konkreettinen keino tukea perheitä. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 26.) Aiheen merkityksellisyyttä kuvaa se, kuinka pieneltäkin tuntuvan huolen sanoittamatta jättämisellä voi olla pitkälle ulottuvat seuraukset.

Puheeksi ottamisen merkitys korostuu silloin, kun huoltajat itse eivät tuo huoliaan varhaiskasvatuksessa työskentelevien tietoon. Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia selvittäneessä tutkimuksessa (THL 2019, 8) kävi ilmi, että huoltajat tuovat lähes aina esille havaintonsa liittyen lapsen tuen tarpeeseen, samalla kun huoltajaan itseensä tai parisuhteeseen liittyvä tuen tarve saatetaan jättää mainitsematta. Samassa tutkimuksessa nousi esille, että muita useammin tuen tarpeen kertomatta jättäneet huoltajat kokivat itsensä psyykkisesti kuormittuneiksi, yksinäisiksi ja olivat yleisesti huolissaan omasta jaksamisestaan huoltajana. Näiden tekijöiden mahdollisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin ei tule sivuuttaa. On tärkeää kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, kuinka lapsiperheitä voitaisiin tukea jo varhaisessa vaiheessa kaikissa lapsiperhepalveluissa, joihin myös varhaiskasvatuspalvelut kuuluvat.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkielmana. Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi Porvoon kaupungin varhaiskasvatuspalvelut. Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten huolen puheeksi ottamisen kokemuksia, sekä heidän näkemyksiään siitä, miten huolen puheeksi ottaminen koetaan osana työtä. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä huolen puheeksi ottamisen merkityksellisyydestä osana varhaiskasvatuksessa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä.

Tutkimuskysymyksemme oli ”Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on huolen puheeksi ottamisesta ja miten se nähdään osana omaa työtä?”. Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää Porvoon varhaiskasvatuspalveluissa tehtävän kehittämistyön tukena.

2 Työelämäkumppanina Porvoon varhaiskasvatuspalvelut

Opinnäytetyömme työelämäkumppanina toimii Porvoon kaupungin varhaiskasvatuspalvelut. Porvoon kaupunki järjestää varhaiskasvatusta suomeksi ja ruotsiksi kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa, kunnallisessa ja yksityisessä perhepäivähoidossa sekä avoimena varhaiskasvatuksena (Porvoon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 12). Porvoon varhaiskasvatus pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, joka määrittelee toiminnalle tavoitteet sekä toiminnan toteuttamiselle keskeiset periaatteet. (Opetushallitus 2022, 10.)

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä yhden Porvoon kaupungin varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvan yksikön kanssa, jossa toteutetaan varhaiskasvatusta ja esiopetusta 1-6-vuotiaille lapsille.

3 Varhaiskasvatus toimintaympäristönä

”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Opetushallitus 2025). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, kehittää lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, tunnistaa mahdolliset tuen tarpeet ja varmistaa oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Varhaiskasvatus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Varhaiskasvatus ei ole pelkästään lapsen päivähoitoa huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun ajaksi, vaan tärkeä yhteiskunnallinen palvelu, joka luo perustan lapsen elinikäiselle oppimiselle ja tukee lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillinen osaaminen on oleellinen osa laadukasta varhaiskasvatusta, jossa monialainen ja moniammatillinen yhteistyö eri tahojen kanssa korostuu erityisesti huolta herättävissä tilanteissa tai lapsen tarvitessa tukea. Tässä luvussa tarkastellaan syvemmin varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen, perheen ja yhteiskunnan näkökulmista sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten roolia ja moniammatillista yhteistyötä.

3.1 Varhaiskasvatuksen merkitys yhteiskunnalle ja perheille

Varhaiskasvatus on tärkeä yhteiskunnallinen palvelu, jonka ydintehtävä on lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisvaltainen edistäminen, yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Vuonna 2023 varhaiskasvatukseen osallistui Suomessa 235 300 lasta ja 3-5-vuotiasta lapsista jopa 90 % oli varhaiskasvatuksessa. (Tilastokeskus 2023.)

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) säädetään siitä, kuinka erityisesti lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, eikä kyse ole ensisijaisesti huoltajien oikeudesta saada lapselleen varhaiskasvatuspaikka. Lapsen etua korostetaan erityisesti siksi, että varhaiskasvatustilanne on yksi keskeisimmistä lapsiin kohdistuvista säädöksistä. Lapsen tulee saada asuinpaikasta riippumatta osallistua tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen varhaiskasvatukseen, jossa erityisesti pedagogiikka korostuu. (Heinonen ym. 2016, 33.) Varhaiskasvatusta järjestetään ennen kaikkea lapsia varten. Tämä vaatii kykyä tarkastella varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteutusta ja kehittämistä lapsinäkökulmasta. Lapsinäkökulmalla tarkoitetaan sitä, että lasten viesteihin, kokemuksiin, tapoihin ja ajatuksiin perehdytään. Lasten oikeudet eivät voi varhaiskasvatuksessa toteutua ilman lapset kaikin tavoin huomioivaa näkökulmaa. Lapsinäkökulman huomioinnilla turvataan myös se, miten ja millaisena lapsi nähdään varhaiskasvatuksessa. Lapsi tulisi nähdä varhaiskasvatuksessa samanaikaisesti huolenpitoa tarvitsevan, mutta myös aktiivisen ja osaan toimijan roolissa. (Kangas ym. 2021, 48-49.)

Lapselle ja perheelle näkyvien merkitysten lisäksi, on varhaiskasvatus perusta suomalaiselle kasvatus- ja koulutusjärjestelmälle. Varhaiskasvatuksessa saatujen oppien merkitys lapsen elämässä on suuri. Varhaiskasvatus antaa eväät lapsen oppimisen polulle. (Opetushallitus 2025.) Suomessa tapahtuneet muutokset varhaiskasvatuksen asiakirjoissa, sekä varhaiskasvatuslaissa ovat edellyttäneet varhaiskasvatuksen ammattilaisilta yhä enemmän pedagogisen osaamisen ymmärtämistä. Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan liittyy monitieteellinen ymmärrys lapsuudesta, ammatillisuudesta, mutta myös yhteiskunnallisista arvoista. Pedagogiikka ei ole ainoastaan kasvatusta ja opetusta, vaan myös oppimisympäristön ja toimintakulttuurin ylläpitämistä ja kehittämistä. Se on tietoista ja tavoitteellista toimintaa, johon liittyy olennaisesti ammattilaisten valmiudet tarkastella kriittisesti ja reflektoiden toimintaansa. Varhaiskasvatussuunnitelma edellyttää, että pedagogiikkaa toteuttaa ammattihenkilöstö, joilla on jaettu ymmärrys niin lasten oppimisen, kuin hyvinvoinnin edistämisestä. Lasten kehitykseen, kasvuun, oppimiseen ja hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi se, minkälaisia käsityksiä, asenteita ja eettisiä lähtökohtia heidän kanssaan työskentelevillä ammattilaisilla ja kokonaisilla yhteisöillä on. (Kangas ym. 2021, 15.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman kauden 2015-2019 loppuraportissa (2019, 24) mainitaan varhaiskasvatusta koskeissa tavoitteissa se, kuinka kaikkia lapsia kannustetaan osallistumaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen rooli lapsen ja perheen elämässä on merkittävä. Varhaiskasvatus vaikuttaa lapsen elämään nykyhetkessä, mutta myös pitkän aikavälin vaikutuksia tarkasteltaessa. Varhaiskasvatuksesta lapsi voi saada merkittävää inhimillistä pääomaansa, jolla on vaikutuksensa esimerkiksi lapsen mielekkään elämän rakentamiseen ja lapsen koulutuspolkuun. Varhaiskasvatuksen vaikutukset näkyvät erityisellä tavalla lapsilla, joilla on jonkinlaisia haasteita kehityksessä tai oppimisessa, tai joiden elinoloissa on nähtävillä haasteita. (Karila 2016, 5.)

Karilan (2016, 11) mukaan lapsen varhaisiin vuosiin investoiminen ja varhaiskasvatuksen laadusta huolehtiminen ovat tehokkaimpia ja vaikuttavimpia lapsiin tehtäviä sijoituksia, jotka voivat näkyä tulevaisuudessa monin tavoin. Varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta kuvataan alla olevassa taulukossa (Kuvio 1) sekä yksilön, että yhteiskunnan näkökulmasta.

	Nykyhetki	Tulevaisuus
Yksilö	<ul style="list-style-type: none"> Lasten elämänlaatu Vertaissuhteet Uusien asioiden ja taitojen oppiminen 	<ul style="list-style-type: none"> Inhimillisen pääoman kasvu Menestys opinpolulla ja (työ)elämässä Osallisuus, kansalaisuus
Yhteiskunta	<ul style="list-style-type: none"> Miesten ja naisten mahdollisuus ylläpitää kohtuullisia elinoloja ja osallistua yhteiskunta-elämään Lasten tasavertaiset koulutusmahdollisuudet 	<ul style="list-style-type: none"> Inhimillisen pääoman kasvu Investointien hyödyn kumuloituminen Tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa ihmisten osallisuus tuottaa yhteiskuntarauhaa

Kuvio 1: Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden erilaiset ulottuvuudet (Karila 2016, 11)

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta voidaan arvioida sekä nykyhetkeä, että tulevaisuutta tarkastelemalla. Nykyhetkessä varhaiskasvatuksen vaikutukset voivat näkyä esimerkiksi lapsen elämänlaadussa ja mahdollisuutena oppia uusia asioita. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen vaikuttavuus voi näkyä yksilöiden kohdalla osallisuuden kokemuksena ja yleisenä opinto- ja työelämässä menestymisenä. Yhteiskunnalliset vaikutukset voivat näkyä nykyhetkessä lasten tasavertaisina koulutusmahdollisuuksina, ja tulevaisuudessa laajimmillaan tasa-arvoisempaa yhteiskuntana. (Karila 2016, 11.)

3.2 Varhaiskasvatuksessa työskentelevät ammattilaiset

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia ja mitoituksia koskevia säädöksiä. Toiminnan suunnittelusta, arvioinnista, kehittämisestä, sekä tavoitteiden täyttymisestä on vastuu varhaiskasvatuksen opettajalla, mutta kaikkia edellä mainittuja toteutetaan yhteistyössä koko ryhmän kesken. (Opetushallitus 2022, 17-18.) Varhaiskasvatuksessa työskentelee erilaisia koulutustaustoja omaavia ammattilaisia, erilaisissa tehtävissä. Varhaiskasvatuksessa työskentelee päiväkodin johtajia, varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, varhaiskasvatuksen avustajia, sekä perhepäivähoitajia. Edellä mainittujen lisäksi varhaiskasvatuksessa työskentelee epäkelpoisia työntekijöitä määräaikaisissa työsuhteissa. Esimerkiksi Uusimaan

alueella kelpoisten työntekijöiden osuus määräaikaisesta henkilöstöstä oli 29,4 %. (Vipunen 2024.)

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) uudistui vuonna 2018. Lakiuudistus toi muutoksia varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteeseen, koulutusvaatimuksiin sekä henkilöstön tehtäväkuviin. Vuoteen 2030 mennessä henkilöstöstä kahdella kolmesta tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus. Henkilöstön koulutustasoa nostamalla tavoitellaan entistä laadukkaampaa varhaiskasvatusta. (Valtioneuvosto 2018.) Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaito ja osaaminen on yhteydessä varhaiskasvatuksen vaikuttamismahdollisuuksiin. Tehdäkseen vaikuttavaa työtä varhaiskasvatuksessa, on henkilöstön ymmärrettävä lapsen kehitystä, omattava organisointitaitoja koskien pedagogisia tilanteita, sekä kyettävä sensitiiviseen vuorovaikutukseen ja ohjaukseen. Ammattilaisten on tärkeää saada osallistua työnsä kehittämiseen, sekä saatava mahdollisuuksia ammatilliseen kehittymiseen. (Karila 2016, 5.)

Vuonna 2018 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä varhaiskasvatuksen sosionomit eivät ole enää kelpoisia varhaiskasvatuksen opettajiksi, vaan varhaiskasvatuksen sosionomit määritellään omaksi asiantuntijaryhmäkseen. Varhaiskasvatuksen sosionomin asiantuntijuus ja erityisosaaminen on lasten ja perheiden hyvinvoinnin riskitekijöiden tunnistamisessa ja perheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa. Varhaiskasvatuksen sosionomin keskeisenä tehtävänä on lapsiryhmän kasvatus- ja opetustehtävien lisäksi perheiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä monialainen verkostotyö. (Talentia 2025.)

Lasten ja perheiden tuentarpeiden muuttuminen asettaa lasten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille uudenlaisia vaatimuksia. Nykypäivänä lasten ja perheiden kanssa työskenteleviltä vaaditaan syvällistä tietämystä erilaisista aiheista, sekä erilaisiin aiheisiin liittyvää erityisosaamista. Ammattilaisilta vaaditaan tietämystä yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista, lapsiperheköyhyydestä, perheiden huono-osaisuudesta, lisääntyneistä mielenterveyshaasteista, monikulttuurisuuden liittyvistä haasteista, ylisukupolvisuudesta, syrjäytymisen riskitekijöistä ja yksinäisyydestä. Kaikki edellä kuvatut teemat voivat näkyä varhaiskasvatuksessa työskenteleville ammattilaisille lasten ja perheiden kautta. (Pehkonen, Rautaparta-Pennanen, Savela, & Turunen 2023, 105.)

Varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten työhön liittyy merkittävällä tavalla varhaisen tuen asiantuntijan rooli. Varhaisen tuen asiantuntijuuteen liittyy keskeisesti laajemman kokonaiskuvan, eli yksilön, perheen ja yhteiskunnallisen tason yhteyksien hahmottaminen. Lapsen edun ja näkökulman esille nostaminen ovat varhaisen tuen asiantuntijuutta kannattelevia arvoja. (Pehkonen ym. 2023, 105.)

3.3 Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö

Monialainen yhteistyö voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen yhteistyöhön (Määttä & Ranta 2022, 234). Varhaiskasvatustyöskentelyn sisäisessä moniammatillisuudessa näkyy yhteinen substanssiosaaminen. Eri ammattiryhmät, erilaisilla ammatillisilla koulutuksilla yhdistävät osaamisensa lasten hyvinvoinnin ja kasvatuksen tukemiseksi. Ammatilaisia yhdistää varhaiskasvatuksen ydintehtävä ja he jakavat lasten kasvatustuon. Yhteisellä toiminnalla he tukevat uuden osaamisen, työvälineiden ja ymmärryksen kehittymistä. (Hujala & Turja 2017, 305.)

Monialisesta yhteistyöstä säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018), lastensuojelulaissa (417/2007) ja terveydenhuoltolaissa (1326/2010). Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, § 7), varhaiskasvatuksen järjestäjiä veloitetaan toimimaan tarpeen mukaan yhteistyössä eri sosiaali- ja terveyshuollosta vastaavien tahojen kanssa. Yhteistyöllä tavoitellaan lapsen tarvitsemien tukien ja palveluiden kokonaisuutta, jossa tuen tarpeen arviointiin, suunnitteluun ja toteutukseen eri tahot osallistuvat yhdessä. Yhteistyön tärkeys korostuu erityisesti silloin, kun jollakin taholla herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä (Opetushallitus 2022, 39). Monialaisella yhteistyöllä tavoitellaan laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Laadukas varhaiskasvatus mahdollistaa sen, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti ja yksilöllisesti kohdennettuna. (Opetushallitus 2022, 58).

Varhaiskasvatus yhdessä eri tahojen kanssa sopii tarvittavista yhteistyökäytännöistä ja periaatteista, joita ohjaa lapsen edun esisijaisuus. (Opetushallitus 2022, 61.) Monialaisen yhteistyön periaatteena on lapsen vaikeuksien ehkäiseminen, varhainen puuttuminen, yhteistyö eri ammattilaisten ja huoltajien kanssa sekä luottamuksellisuus ja erilaiset salassapitosäädökset. (Määttä ja Rantala 2022, 224.) Moniammatillisessa työskentelyssä yhdistyy eri ammattilaisten teoreettinen ja käytännön osaaminen. Työskentely vaatii avointa vuoropuhelua, jossa jokainen tuo oman erityisosaamisensa ja ammattitaitonsa esille, samalla kuitenkin kriittisesti tarkastellen omia ja toisten toimintatapoja. Jokainen eri alan ammattilainen katsoo tilannetta eri näkökulmasta ja arvioi tilannetta oman ammattinsa viitekehyksestä käsin. (Heiskanen & Syrjämäki 2022, 178-179.)

3.4 Ennaltaehkäisevä työ ja ehkäisevä lastensuojelutyö varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen roolin ollessa perheiden hyvinvoinnin tukemisessa ja turvaamisessa hyvin keskeinen, on siellä ennaltaehkäisevälle työlle paikkansa ja vaikuttamismahdollisuutensa. Varhaiskasvatus on perustehtäväänsä toteuttaessaan osa ennaltaehkäisevää työtä, ja osa ehkäisevää lastensuojelua. (Heinonen ym. 2016, 180.) Ehkäisevän työn tulee olla yhteiskunnan eri toimintaympäristöjä ja niissä tehtävää työtä läpäisevä periaate. Näin voidaan taata koko lapsiväestölle hyvän lapsuuden edellytykset. (Törrönen ym. 2016, 263.)

Ennaltaehkäisevällä työllä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyritään terveyden, turvallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntymiseen. Ennaltaehkäisevällä työllä tarkoitetaan kaikkia ennakkoivia toimia sekä sitä, että jokainen aikuinen välittää lapsesta ja tämän hyvinvoinnista, kehityksestä ja oikeuksien toteutumisesta. Käytännön ehkäisevänä työnä voi varhaiskasvatuksessa näkyä pedagogiset järjestelyt ja tukitoimet, perheen ohjauksen, neuvonnan ja tuen, sekä erilaiset varhaisen tuen työskentelymallit. Tuen tarjoaminen lapsiperheille varhaisessa vaiheessa tulee olla lapsia ja perheitä perhepalveluissa kohtaavien ammattilaisten ensisijainen tehtävä. Tällöin lastensuojelullisten toimien tarve voisi vähentyä. (Heinonen ym. 2016, 178.)

Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevässä roolissa korostuu lapsen ja perheen tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen. Varhainen tuen tarpeen tunnistaminen mahdollistaa lapsen ja perheen moniammatillisen tuen silloin, kun sellaista tarvitaan. On tärkeää, että ennaltaehkäiseviä toimia toteutetaan siellä missä lapsia kohdataan, sillä ennaltaehkäisevät toimet ovat vaikuttavimpia silloin, kun ne kohdistuvat pieniin lapsiin ja heidän elinpiiriinsä. (Heinonen ym. 2016, 181.)

Varhaiskasvatuksen rooli ehkäisevässä lastensuojelussa on kirjattu lastensuojelulakiin (417/2007). Lastensuojelulaissa säädetyillä asioilla halutaan turvata lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen, sekä tarvittaessa erityiseen suojeluun. Lastensuojelu saatetaan usein käsittää kapeasti vain lasten erityiseksi suojeluksi, vaikka sillä tarkoitetaan hyvin laajasti nähtäviä toimia koko yhteiskunnan tasolla. Lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä lasten hyvinvointia ja turvallisuutta tukevia toimia, joilla pyritään ehkäisemään varsinaista lastensuojelutarvetta. Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään estämään ongelmien syntymistä ja kasaantumista esimerkiksi varhaista tukea ja apua tarjoamalla. Varhaiskasvatus on tärkeällä tavalla ehkäisevää lastensuojelua toteuttava toimintaympäristö. (THL 2024c.)

Varhaiskasvatuksen ja yleisesti lastensuojelun päämäärä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisen suhteen on sama. Hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää kunnissa lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, mutta kunnalla on velvollisuus järjestää hyvinvointia tukevana toimena ehkäisevää lastensuojelua, kuten varhaiskasvatuksessa annettavaa erityistä tukea. (THL 2024c.) Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on aina salassapitosäännöksistä huolimatta velvollisuus ilmoittaa viipymättä lastensuojeluun sellaisesta lapsesta, jonka hyvinvoinnin he arvioivat olevan vaarassa. Huoli voi liittyä lapsen hoidon ja huolenpidon vaarantumiseen tai lapsen kehityksen vaarantaviin olosuhteisiin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on lasten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, sekä vanhemmuuden tukeminen. Varhaisen tuen tarjoaminen havaittuihin haasteisiin on osa ehkäisevää lastensuojelua. Varhaiskasvatuksessa ehkäisevää lastensuojelua on tuen ja erityisen tuen tarjoaminen silloin, kun lapsella tai

perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Ehkäisevän työn avulla voidaan hidastaa tai jopa estää kielteisen ja lapselle haitallisen kehityskulun eteneminen ja syveneminen. Ehkäisevällä työllä tarkoitetaan myös sellaista työtä, jolla poistetaan riskejä tai avataan mahdollisuuksia. Varhaiskasvatusympäristössä saatetaan puhua ennaltaehkäisevän työn sijaan hyvinvointia edistävästä työstä, jonka katsotaan kuitenkin sisältyvän ehkäisevän työn käsitteeseen, sitä täydentäen. (Törrönen ym. 2016, 263.)

4 Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö

Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on olennainen osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lasten huoltajia kasvatustyössä, sekä yhdessä kotien kanssa toimia lapsen tasapainoista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tavoitellen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.) Perheiden kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on lapsen kasvun, kehittymisen ja oppimisen edistäminen. Yhteistyö perustuu keskinäiseen luottamukseen, kunnioitukseen ja avoimeen vuorovaikutukseen, jonka tavoitteena on molemminpuolinen sitoutuminen lapsen asioihin, sekä lapsen terveelliseen ja turvalliseen kasvuun. (Opetushallitus 2022, 37.)

Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien on tärkeää saada huoltajilta tietoa lapsiperheiden ja lasten kasvatuksen sujuvuudesta. Kaikki perheet voivat kohdata haasteita. Haasteita voi ilmetä niin lapsen odotuksen aikana, lapsen synnyttyä, lapsen kasvaessa, huoltajien keskinäisessä suhteessa tai perheen muissa ihmissuhteissa. Haasteet voivat olla ennakoituja, tai ennakoimattomia, nopeasti ratkaistavissa tai toistuvia. Haasteet voivat kasaantuessaan tai pitkittyessään kehittyä vaikeiksi, lapsen hyvinvointia vaarantaviksi tilanteiksi. Suojaavien tekijöiden puuttuminen lisää tätä riskiä. Perheen elämäntilanteesta ja voimavaroista, sekä riskitekijöistä olisi tärkeää kysyä aina perheitä tavatessa. (Paavilainen, Rantalainen & Flinck 2022, 24.)

4.1 Kasvatusyhteistyö ja dialogisuus

Kasvatusyhteistyö tarkoittaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja huoltajien yhteistä sitoutumista tukiessaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tasavertaisina, mutta erilaisina lapsen tuntijoina. Kasvatusyhteistyö rakentuu molemminpuolisen luottamuksen ja kunnioituksen ympärille, jossa dialogisuus ja toisen kuuleminen on tärkeässä osassa. (Määttä & Rantala 2022, 188.) On tärkeää, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua lapsen varhaiskasvatuksen toimintaan, sekä sen suunnitteluun ja kasvatustyön kehittämiseen. Erityisen tärkeää yhteistyö on erilaisissa siirtymätilanteissa, joita voivat olla lapsen aloittaminen varhaiskasvatuksessa, päiväkodista toiseen siirtyminen tai esikoulun aloittaminen. (Opetushallitus 2022, 38.)

Huoltajat ovat lapsen ensisijaisia kasvattajia ja asiantuntijoita. Heillä on ymmärrys lapsen historiasta, tarpeista ja vahvuuksista. Henkilöstön tehtävänä on tarkastella omaa toimintaansa ja sen kehittämistä perheen näkökulmasta. Tällä tavoin pystytään vastaamaan lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja tarttumaan mahdollisiin haasteisiin. Yhteistyö perheiden kanssa tulisi olla säännöllistä ja avointa. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aktiivisuutta, aloitteellisuutta ja vuorovaikutusosaamista. Henkilöstö kohtaa huoltajia lähes päivittäin. Nämä kohtaamiset antavat mahdollisuuden avoimelle vuorovaikutukselle ja dialogille, jolla vahvistetaan yhteistyötä perheen ja huoltajien välillä. Lapsen kasvuympäristöllä, johon koti ja varhaiskasvatus molemmat lukeutuvat, on suuri rooli lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välisellä yhteistyöllä lapsen elämään pyritään tuomaan turvallisuutta ja jatkuvuutta. (Kangas ym. 2021, 101-105.)

Dialogisessa kasvatusyhteistyössä kasvattajat sitoutuvat kuuntelemaan ja kunnioittamaan yhteistyöhön lapsen ja perheen kanssa (Kekkonen, Lehti & Tirkkonen 2019). Dialogi on avointa, tasavertaista keskustelua, jonka tavoitteena on yhteinen ymmärrys osapuolten välillä. Dialogissa ei pyritä muuttamaan toisen ajatuksia, mutta se antaa mahdollisuuden uusien näkökulmien syntymiselle. Dialogissa osapuolet kokevat tulevansa kuulluksi ja heidän näkökulmiaan arvostetaan. Arvostuksen kokemuksen kautta syntyy luottamus, joka mahdollistaa hankalista asioista puhumisen. (THL 2023a.) On tärkeää, että myös hankalaksi koetut asiat voidaan ottaa puheeksi. Huoltajien on tärkeää tuoda omia huoliaan varhaiskasvatuksen tietoon avoimesti ja ajoissa, jotta huoliin pystytään tarttumaan ja etsimään ratkaisuja ongelmiin yhdessä. (MLL 2024.)

Kekkonen, Lehti & Tirkkonen (2019) kirjoittavat dialogisuuden merkityksestä ja roolista tasa-arvoisen ja monimuotoisen kasvuympäristön luomiseksi. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda kaikille lapsille ja heidän perheilleen tasa-arvoinen, yhdenvertainen ja erilaisuutta kunnioittava kasvuympäristö. Kasvattajan tehtävänä on osoittaa kunnioitusta perhettä kohtaan, vaikka omat arvot ja asenteet olisivat ristiriidassa huoltajien kanssa. Dialogisuudessa kasvattajat sitoutuvat kunnioittamaan ja kuulemaan erilaisista lähtökohdista ja kasvatuskulttuureista tulevia perheitä. Tällöin lapset ja perheet voivat kokea, että heidän näkemyksensä ja kokemuksensa ovat arvostettuja.

Varhaiskasvatuksessa aikuiskeskeistä kasvatusyhteistyötä toteuttaessa ei saa unohtaa lapsen äänen kuulemistä. Lapsen on tärkeää tuntea voivansa luottaa kasvattajiin ja siihen, että hänen tarpeisiinsa vastataan. Henkilöstön ja lapsen välisen luottamuksen syntyyn tarvitaan aitoa läsnäoloa, kuuntelemista, sensitiivisyyttä ja välittämistä. Kiinnostus lapsesta ja hänen ajatuksistaan vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että hänen mielipiteillään on merkitystä. On tärkeää kannustaa lasta kertomaan omia tuntemuksiaan ja luoda tilanteita, jotka tukevat lapsen mahdollisuuksia ilmaista itseään. Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä koskevissa asioissa, tämä lisää lapsen osallisuutta. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida

lapsen osallisuus ja se, että lapselle annetaan mahdollisuus kertoa omista huolistaan, toiveistaan ja ajatuksistaan. Osallisuus varhaiskasvatuksessa rakentuu henkilöstön ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta ja dialogisuudesta. Lapsi tulee nähdä aina vahvuksiensa kautta, ja ammattilaisen tulee hyödyntää näitä vahvuuksia lapsen kehityksen tukemiseksi. (Kangas, ym. 2021, 76; Ranta 2021, 97-98.)

4.2 Perheiden kohtaaminen ja kokonaisvaltainen huomioiminen

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä on tärkeää olla avointa tiedon vaihtoa lapsen asioista ja tuen tarpeista. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tärkeää olla yhteydessä huoltajiin heti, kun huoli lapsen hyvinvoinnista, oppimisesta tai kehityksestä herää. Ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta on tärkeää huomioida se, kuinka varhaiskasvatuksessa tehdyt havainnot ja niiden esille tuominen voi olla jopa tuen tarpeen arvioinnin käynnistävä toimi. (Opetushallitus 2022, 65.) Perheen kanssa yhteistyötä tehdessä on tärkeää tunnistaa tilanteet, joissa varhaiskasvatuksen tarjoama tuki ja siellä käytettävät keinot eivät riitä. Tällaisissa tilanteissa korostuu tarve alueen muiden palveluiden tuntemiselle, jotta perhettä voidaan ohjata eteenpäin. (Heinonen ym. 2016, 184.)

Moninaisista varhaiskasvatuksessa kohdattavista perhetilanteista ja haasteista huolimatta on tärkeintä pohtia jokaisessa kohtaamisessa sitä, kuinka perheelle voitaisiin välittää arvostusta ja tunnetta siitä, että varhaiskasvatuksessa työskentelevät todella haluavat olla lapsen ja perheen tukena erilaisissa tilanteissa. Jokainen perhe on tärkeää nähdä ainutlaatuisena. Luottamuksellinen ja avoin yhteistyö, joka erilaisten huoltien puheeksi ottamisen mahdollistaa, toteutuu perheen tarinaa ymmärtämällä ja halulla pohtia asioita yhdessä. (Vanhempainliitto 2024.)

Perhe ja koti on lapsen tärkein kehitysympäristö. Perheen hyvinvointi, elinolot, toimeentulo ja läheisiltä saatu tuki ovat tärkeässä osassa lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lapsen hyvinvoinnin ja myönteisen kasvun edellytyksenä voidaan nähdä vanhempien hyvinvointi ja kodin arjen sujuvuus. (Määttä & Rantala 2022, 95, 251.) Vaikka varhaiskasvatuksessa ei olekaan tarkoitus ratkoa huoltajien haasteita ja ongelmia, on lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää kyetä huomioimaan huoltajien hyvinvointia, sekä perheen yleistä tilannetta. Huoltajien hyvinvoinnissa tai perheessä muuten tapahtuneet muutokset, turvattomuus ja pulmat vaikuttavat lapseen. Samalla tulee huomioida, kuinka perheessä voi olla samanaikaisesti useita suojaavia tekijöitä, jotka tukevat lasta vaikeissa tilanteissa. (Heinonen ym. 2016, 184.)

Vahvuuksiin ja olemassa oleviin voimavaroihin keskittyminen haastavissa tilanteissa on tärkeää lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Vahvuuksien huomioiminen rakentaa ilmapiiriä, jossa realistinen huolien puheeksi ottaminen ja haasteiden yhteinen tarkastelu huoltajien kanssa mahdollistuu. Ongelmaperustaista puhetta ja vanhempien syyllistämistä tulee välttää. (Paavilainen ym. 2022, 24.)

Kuormitustekijöiden kasaantuminen perheessä voi aiheuttaa huoltajille kroonista stressiä ja uupumusta. Huoltajien voi olla vaikeaa ottaa näitä puheeksi, ja kynnys hakea apua voi olla korkea. Tästä syystä ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea tulisi olla saatavilla lasten ja perheiden arkiympäristöissä, kuten varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalta voi puuttua osaamista liittyen huoltajien uupumukseen sekä siihen, millä tavoin se voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Perheiden kohtaaminen ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö mahdollistaa varhaiskasvatuksen moniammatillisella osaamisella, unohtamatta toimivaa yhteistyötä muiden lapsiperhepalveluiden kanssa. (Vanhempainliitto 2024.)

Huoltajia on tärkeää kannustaa puhumaan avoimesti kohtaamistaan haasteista ja kriiseistä, tai perheen muuttuneesta tilanteesta. On tärkeää korostaa sitä, ettei mikään asia ole liian vähäpätöinen tai pieni kerrottavaksi, jos se herättää huoltajissa huolta. Huoltajille on tärkeää puhua siitä, kuinka huolien esille tuominen mahdollistaa lapsen tukemisen parhaalla mahdollisella tavalla. (Heinonen ym. 2016, 189.)

4.3 Huolen herääminen

Lasten kanssa toimivat aikuiset voivat kokea joskus epämääräistä huolta lapsesta. Huoli voi liittyä lapsen kehitykseen, oppimiseen tai mihin tahansa huomioitavaan seikkaan, millä on lapsen hyvinvoinnin kannalta merkitystä. Huolta voi herättää esimerkiksi huoltajien vointi, lapsen kasvuympäristö ja siihen liittyvät ominaisuudet ja toimintatavat. (Määttä & Rantala 2022, 150.)

Järkyttävien perhetragedioiden esiin tullessa saatetaan pohtia, eikö kukaan lapsen kanssa työskentelevistä aikuisista ole huomannut mitään huolta herättäviä ennakkomerkkejä, jolloin myös tapahtumien kulkuun olisi mahdollisesti voitu vaikuttaa. Huolen esille tuomisen varovaisuuteen ja vaikeuteen liittyy kulttuurilliset tekijät, mutta myös lastensuojelulaki (417/2007), sillä laissa säädetään siitä, kuinka perheiden asioihin tulee puuttua hienovaraisesti ja perheiden yksityisyyttä kunnioittaen. On huomioitava, kuinka hätiköidysti tehdyillä interventioilla voidaan vaikuttaa kielteisesti lapsen hyvinvointiin, sillä hätiköity huolen esille ottaminen voi vaikuttaa perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön ja siinä koettuun luottamukseen. Samanaikaisesti akuuteissa huolta herättävissä tilanteissa ei voida jäädä arvioimaan huolen esille tuomisen haittoja, vaan tällöin tulee toimia nykyhetken tarpeelliseksi osoittamalla tavalla. (Törrönen ym. 2016, 261.)

Lasten ja perheiden sosiaalipalveluissa toteutettavan varhaisen tuen tilannekuvaa ja kehittämistarpeita selvittävän tutkimuksen (Pitkänen ym. 2024) mukaan lapsiperheet tarvitsevat yhä parempaa varhaista tukea Suomessa. Tutkimuksen tuloksissa toistuu edeltävien vuosien tapaan se, kuinka muun muassa neuropsykiatrisesti oireilevat ja alaikäisinä päihteitä käyttävät ovat usein niitä lapsia ja nuoria, jotka ovat jääneet vaille varhaisessa vaiheessa tarjottua ja

riittävää tukea. Varhaiskasvatuksella on tuen tarpeen huomioinnissa ja tunnistamisessa tärkeä rooli, sillä niin suuri osa suomalaisista lapsista on varhaiskasvatuksen piirissä.

Kun työntekijälle herää huoli lapsesta, joutuu hän miettimään omaa osaamistaan ja lisätuen tarvetta. Tähän tarpeeseen ovat Tom Arnkil ja Esa Eriksson kehittäneet huolen vyöhykkeistön (kuvio 2), joka auttaa ammattilaisia hahmottamaan huolen astetta, oman osaamisen riittävyyttä ja lisävoimavarojen tarvetta. Taulukossa työntekijän huolen aste jaetaan eri tasoihin, jotka kuvaavat huolen vakavuutta. (Eriksson & Arnkil 2012, 25.)

Kuvio 2: Huolen vyöhykkeistö (mukaillen Arnkil & Eriksson 2012)

Tilanteessa missä huolta ei herää (1), työntekijä kokee, ettei lapsen kasvussa ja kehityksessä ole normaalista poikkeavia piirteitä ja lapsen kasvuolosuhteet tukevat lapsen hyvinvointia. Pienen huolen alueella (2) on työntekijälle herännyt lievää huolta. Työntekijä kokee kuitenkin omien auttamismahdollisuuksien riittävän ja huolen puheeksi ottaminen suhteellisen helpoksi. Tilanteen seuranta ja keskustelu huoltajien kanssa riittää. Tässä vaiheessa mahdollisuus varhaiselle puuttumiselle ovat hyvät. Tuntuvan huolen alueella, harmaalla vyöhykkeellä (3) huoli on selkeästi havaittavissa. Huoli lapsen hyvinvoinnista on saattanut olla työntekijän mielessä jo pitkään ja kasvanut ajan myötä. Työntekijän omat auttamiskeinot ovat riittämättömiä ja lisävoimavaroille on tarvetta. Työntekijä saattaa olla epävarma omista näkemyksistään ja pelätä liioittelevansa. Työntekijä saattaa miettiä omia velvollisuuksiaan koskien esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Suuren huolen alueella (4) huoli lapsesta on suuri ja kasvaa edelleen. Työntekijä kokee lapsen olevan vaarassa ja tilanteeseen on puututtava välittömästi,

lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Työntekijän omat auttamisen keinot ovat lopussa. Tilanne on selkeä ja vaatii ottamaan yhteyttä muihin tahoihin, kuten poliisiin tai sosiaaliviranomaisiin. (Eriksson & Arnkil 2012, 25-26.)

5 Huolen puheeksi ottaminen

Puheeksi ottaminen on yksi ennaltaehkäisevän työn konkreettisista keinoista, jonka avulla heränneeseen huoleen pystytään tarttumaan varhaisessa vaiheessa. Huolen puheeksi ottamisella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan käytännössä tilanteita, joissa työntekijä kertoo heränneestä huolesta huoltajalle. Varhaisessa vaiheessa huoleen puuttuminen mahdollistaa yhteistyön alkamisen varhaisessa vaiheessa, jolloin mahdollisuuksia huolen kehittymisestä myönteiseen suuntaan on enemmän. (THL 2023b.)

Oli huolen laatu mikä tahansa, on huolen puheeksi ottaminen työntekijän velvollisuus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että huoltajaan on oltava yhteydessä heti kun työntekijöillä herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä. (Opetushallitus 2022, 60.) Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, joten mikä tahansa lapsen hyvinvoinnissa heräävä huoli on tarpeellista selvittää. Huolen puheeksi ottamisessa on muistettava avoin ja rohkea ote, mutta erityisesti perhettä kunnioittava tapa, jonka avulla perheeseen saadaan luotua luottavainen suhde. Luottamuksellinen ja läpinäkyvä suhde perheeseen mahdollistaa yhteistyön myös haastavissa tilanteissa. (THL 2023b.) Lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään siitä, kuinka perheiden yksityisiin asioihin on tärkeää puuttua sensitiivisesti, ja ihmisten yksityisyyttä kunnioittaen. Puheeksi ottamisessa on tärkeää huomioida se, ettei perhe koe tulevansa leimatuiksi, olivat syyt huolen esille ottamiselle millaisia tahansa. Ammattilaisen puhuessa huolestaan ääneen on yhtä lailla tärkeää antaa huoltajille mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään ja kokemuksiaan (Heinonen ym. 2016, 191).

Matilainen & Hewitt (2024, 298) kirjoittavat varhaiskasvatuksessa kohdattavia neurokirjon lapsia käsittelevässä teoksessaan siitä, kuinka huoltajat saattavat joskus kuvata olevansa helpottuneita, jos joku kodin ulkopuolinen tunnistaa lapsen tuen tarpeita. Toisaalta varhaiskasvattajan tekemien havaintojen ristiriitaisuus huoltajan omien havaintojen kanssa voi tuottaa huoltajassa kielteisiä tunteita. Huoltajien kielteisiä tunteita kohdatessa tulee heille antaa tilaa kertoa omasta näkökulmastaan ja siitä, millaisia tarpeita kielteisten tunteiden taustalla voi olla. Huoltajille on tärkeää välittää tunnetta siitä, ettei lapsesta etsitä vikoja ja että lapsi on oikeanlainen omana itsenään. On tärkeää sanoittaa huoltajille sitä, kuinka vikojen etsimisen sijaan pyritään löytämään lasta ja perhettä parhaiten hyödyttäviä tuen muotoja. Varhaiskasvattajan roolissa on tärkeää huomioida, kuinka vanhemmuus on luonnostaan herkkä aihe, jonka takia erityispiirteiden ja niihin liittyvän huolen puheeksi ottaminen voi olla vanhemmille vaikeaa. Varhaiskasvattajan myönteinen ja arvostava asenne sekä lasta itseään, että

huoltajaa kohtaan voi olla huoltajaa rauhoittava asia. Varhaiskasvattajan halu tehdä yhteistyötä, kyky välittää toiveikkuutta ja vahvistaa huoltajan omaa toimijuutta vähentävät vanhemman tarvetta puolustautua puheeksi ottamista vaativissa tilanteissa. (Matilainen & Hewitt 2024, 299.)

Joskus tarve puheeksi ottamiseen voi liittyä lapsen kaltoinkohtelulle altistaviin tekijöihin. Tällaisten altistavien tekijöiden puheeksi ottaminen varhain ja ennaltaehkäisevästi on helpompaa, kuin puuttuminen jo syntyneisiin ongelmiin tai itse kaltoinkohteluun. Puheeksi ottaminen toimii tällöin ennaltaehkäisevänä toimena, jolla tavoitellaan lapsen kaltoinkohtelulta välttymistä ja vanhempien kohdalla varhaisen ja tarpeenmukaisen tuen saamista. (Paavilainen ym. 2022, 23.)

Paavilainen, Rantalainen ja Flinck esittelevät perheessä tapahtuvaa lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistamista ja puheeksi ottamista käsittelevässä julkaisussaan (2022, 23) erilaisia puheeksi ottamisen tapoja. Näitä ovat esimerkiksi Mieli ry:n Lapset puheeksi-palvelumalli ja Erikssonin ja Arnkilin (2012) opas liittyen dialogiseen huolen puheeksi ottamiseen. Menetelmä on kehitetty tilanteisiin missä työntekijä on epävarma siitä, miten ottaisi ilmaantuneen huolen puheeksi huoltajien kanssa. Menetelmässä tukena käytetään erilaisia lomakkeita, jotka tukevat huolen puheeksi ottamiseen valmistautumista, itse puheeksi ottamista ja jälkiarviointia. Riskiolojen puheeksi ottamisen tueksi on kehitetty hoitosuosituksen tutkimusnäyttöön nojaava tarkistuslista, joka löytyy vanhemmille suunnatusta ERICA-nimisestä mobiilisovelluksesta. Tarkistuslistassa on useita erilaisia lapsen kaltoinkohteluun liittyviä riskitekijöitä, erilaisia suojaavia tekijöitä, sekä linkkejä erilaisiin palveluihin ja ohjeisiin. Mobiilisovelluksen tuottamia tuloksia voidaan käydä läpi yhdessä vanhemman ja ammattilaisen kesken, jolloin se toimii puheeksi ottamisen apuvälineenä. (Paavilainen ym. 2022, 23.)

Huolen puheeksi ottaminen ei ole aina helppo tehtävä varhaiskasvatuksessa työskenteleville ammattilaisille. Helsingin kaupungin teettämän, tuen tarpeen tunnistamista ja huolen puheeksi ottamista käsittelevän selvityksen (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 48) mukaan huolen puheeksi ottaminen koetaan haastavana ja erityistä rohkeutta vaativana, vaikka tietoa lasten havainnointiin ja tuen tarpeiden tunnistamiseen liittyen löytyy. Samassa selvityksessä kävi ilmi, että perheet kokevat saavansa tukea lapsen kehitystä koskeviin huoliin, mutta eivät yhtä paljon vanhempana toimimiseen, parisuhteeseen, lähisuhdeväkivaltaan ja päihde- ja mielenterveyshaasteisiin liittyviin huoliin. Syynä voi olla se, etteivät ammattilaiset koe edellä kuvattuja osa-alueita ja niistä ääneen puhumista itselleen kuuluvaksi, tai ettei oman osaamisen koeta näiden osa-alueiden kohdalla olevan tarvittavalla tasolla. Halmeen, Vuorisalmen ja Perälän (2014, 49) mukaan puheeksi ottamisen tarvetta herättävät huolet eivät koske yleensä vain yhtä toimintaympäristöä, jolloin tarvitaan eri toimintaympäristön kesken yhteisiä toimintatapoja ja periaatteita. Yhteisillä toimintatavoilla on yhteys siihen, kuinka helpoksi lapsen

tai perheeseen liittyvän huolen puheeksi ottaminen koettiin. Selkeät, kaikkien työntekijöiden nähtävillä olevat kirjalliset ohjeet ja sopimukset tukisivat huolen puheeksi ottamista.

6 Teemaa tarkastelevat opinnäytetyöt

Huolen puheeksi ottamisesta varhaiskasvatuksessa on tehty useita opinnäytetöitä. Aihetta on tarkasteltu eri näkökulmista.

Varrio & Vehkaoja (2018) opinnäytetyössään tarkastelivat varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen heräämisestä ja puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksista koskien huolen heräämistä ja huolen puheeksi ottamista. Opinnäytetyötä varten tehdyistä haastatteluista selvisi, että kokemukset huolen puheeksi ottamisesta olivat pääosin positiivisia. Puheeksi ottamista tukevin tekijöinä nähtiin huoltajien ja työntekijöiden välinen avoin vuorovaikutussuhde sekä työyhteisön yhteiset ja selkeät toimintaperiaatteet.

Aittokallion & Rauhasen (2021) opinnäytetyössä käsiteltiin perheiden tuen tarpeen tunnistamista varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään varhaiskasvatuksen henkilöstön menetelmiä varhaisen tuentarpeen tunnistamiseksi sekä huolen puheeksi ottamiseksi. Opinnäytetyötä varten haastateltiin varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Huolen puheeksi ottamisesta on tehty myös oppaita varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Laakso-Orkomies (2022) tutki opinnäytetyössään varhaiskasvatuksen varhaista tukea, sekä huolen puheeksi ottamista varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyötä varten haastateltiin varhaiskasvatuksen henkilökuntaa sekä lapsiperheiden sosiaalipalveluiden työntekijää. Haastatteluiden pohjalta tuotettiin ohjeellinen varhaiskasvatukseen tukemaan huolen puheeksi ottamista.

Lahtinen & Mustonen (2024) opinnäytetyössään ”Perheiden kohtaaminen haastavissa tilanteissa - Huolen puheeksi ottamisen opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle”, haastattelivat varhaiskasvatuksen henkilöstöä sekä kokemusasiantuntijoita selvittääkseen tuen tarpeita koskien haastavien asioiden puheeksi ottamista. Opas koettiin hyödylliseksi.

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta ja siitä, miten huolen puheeksi ottaminen koetaan osana omaa työtä. Tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä puheeksi otton tärkeydestä ja sen mahdollisuuksista varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada vastaus tutkimuskysymykseen ”Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on huolen puheeksi ottamisesta ja miten se nähdään osana omaa työtä?”.

8 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntäen. Menetelmävalintaa ohjasi opinnäytetyön aihe, sillä arvioimme laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntämällä saavamme parhaiten tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksista huolen puheeksi ottamisesta ja siitä, miten se nähdään osana omaa työtä.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jolloin pyritään saamaan tietoa erilaisista näkemyksistä koskien tarkasteltavaa ilmiötä. Laadullinen tutkimus perustuu ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkasteluun. Laadullisen tutkimuksen menetelmien hyödyntäminen sopi opinnäytetyöhömmä, koska olimme kiinnostuneita ihmisten ajatuksista, kokemuksista ja näkemyksistä, sekä niiden merkityksistä. (Puusa, Juuti & Aaltio 2020, luku 4.)

8.1 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Valitsimme opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoitu tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että haastattelussa esitetyt kysymykset eivät ole tarkasti ja ennalta päätettyjä, eikä niillä ole tarkkaa järjestystä, vaan haastattelua määrittää ainoastaan tietyt teemat. Haastattelun ennalta päätetyt teemat tekevät tästä menetelmästä puolistrukturoidun strukturoimattoman menetelmän sijaan. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 49.)

Teemahaastattelua suunniteltaessa on tärkeää huomioida, kuinka tarkoituksena ei ole laatia tarkkaa kysymysluetteloa, vaan ainoastaan luettelo teema-alueista. Teema-alueet toimivat haastattelutilanteessa ikään kuin haastattelijan muistilistana. Näin tärkeistä, tutkimuskysymystä tukevista teemoista tulee haastattelun aikana keskusteltua. Teemahaastattelun luonteelle on ominaista se, kuinka myös haastateltava toimii tarvittaessa tarkentajana. Tämä kuvastaa hyvin haastattelun vuoropuhelunaisuutta ja joustavuutta. Teema-alueiden tulee olla tarpeeksi väljiä, jotta niissä on tilaa haastateltavan ajatuksien ja näkemysten moninaisuudelle. Teema-alueet eivät saa olla johdattelevia. (Hirsjärvi & Hurme 2018, 67.)

Koska teemahaastattelu on vapaamuotoinen haastattelumenetelmä, oli haastateltavilla mahdollisuus vastata kysymyksiin vapaasti. Haastatteleamalla henkilöitä teemahaastattelun keinoin saimme laajaa tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstön ajatuksista ja kokemuksista.

Haastattelun teemat (liite 1) suunnittelimme niin, että ne tukisivat vastauksen löytämistä asetettuun tutkimuskysymykseen. Haastateltavat saivat pyydettäessä teemat nähtäväksi ennakoon.

Haastattelun teemat

1. Haastateltavan ammatti ja työkokemus
2. Lapsiperheiden tilanne yhteiskunnassamme tällä hetkellä
3. Huolta herättävät asiat varhaiskasvatuksessa
4. Huolen puheeksi ottamisen merkitys
5. Huolen puheeksi ottaminen osana työtä
6. Kokemukset huolen puheeksi ottamisesta
7. Puheeksi ottamisen mahdollisuudet ja puheeksi ottamista tukevat tekijät

8.2 Haastatteluiden toteutuminen

Haastattelimme neljää Porvoon kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa työskentelevää henkilöä. Haastateltavat henkilöt työskentelivät eri ikäisten lasten kanssa ja omasivat erilaisia koulutustaustoja. Ennen haastatteluiden ajankohtien sopimista ja niiden toteuttamista haimme tutkimuslupaa varhaiskasvatuksen kehittämispäälliköltä. Tutkimuslupa hyväksyttiin 17.1.2025. Haastattelut toteutuivat kahtena erillisenä päivänä, 28.2.2025 ja 3.3.2025.

Haastateltavien hankkimisessa meitä auttoi päiväkodin johtaja, joka pyynnöstämme välitti tiedotteen opinnäytetyöhön osallistuville (liite 2). Tiedotteessa kerrottiin opinnäytetyön tarkoitus, menetelmät ja toimenpiteet. Tiedotteessa osallistujille kerrottiin myös siitä, missä opinnäytetyö julkaistaan ja kuinka kerätty aineisto hävitetään. Osallistujia tiedotettiin myös osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja siitä, että osallistujat voivat keskeyttää tai perua haastattelun milloin tahansa. Olimme puhelimitse yhteydessä osallistujiin ja sovimme haastatteluajat. Jokaiseen haastatteluun varattiin aikaa tunti.

Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina varhaiskasvatuksen tiloissa yksityisyys huomioiden. Yksilöhaastatteluiden avulla pyrimme mahdollistamaan haastateltaville tilanteen, jossa heidän oli mahdollisimman helppoa puhua omista kokemuksistaan ja näkemyksistään, ilman ryhmäpaineen muodostumista. Hirsjärven & Hurmeen (2018, 63) mukaan ryhmähaastattelun monista hyödyistä huolimatta voi haittana nähdä sen, kuinka ryhmädynamiikka ja erilaiset valtahierarkiat voivat vaikuttaa haastateltavien haluun ja kykyyn tuoda näkemyksiään ja kokemuksiaan ilmi. Tämä perustelee hyvin sitä, minkä takia päädyimme opinnäytetyömme kohdalla yksilöhaastatteluihin, vaikka tiedostimme ryhmähaastattelujen tehokkuuden ja helppouden esimerkiksi resurssien näkökulmasta.

Haastattelut äänitettiin haastattelijoiden läsnäolon mahdollistamiseksi ja aineiston analyysin helpottamiseksi. Haastattelujen äänittäminen oli välttämätöntä. Tietojen keräämiseen, sekä haastatteluiden äänittämiseen pyydettiin lupa jokaiselta opinnäytetyöhön osallistuvalla ennen haastattelun aloittamista. Osallistujille kerrottiin tässä vaiheessa uudestaan siitä, kuinka kerätyt aineistot hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Osallistujille kerrottiin, että opinnäytetyö tehdään osallistujien anonymiteettiä kunnioittaen. Haastattelut olivat jokainen kestoltaan noin 40-60 minuuttia, ja koimme ne hyvin antoisina tutkielman tavoitetta ja tarkoitusta ajatellen.

8.3 Haastatteluaineiston analyysi

Aineiston analyysin tavoitteena on koota kerätystä aineistosta kokonaisuus, josta on mahdollista tuottaa tutkimuskysymyksiin vastauksia. (Tietoarkisto 2024.)

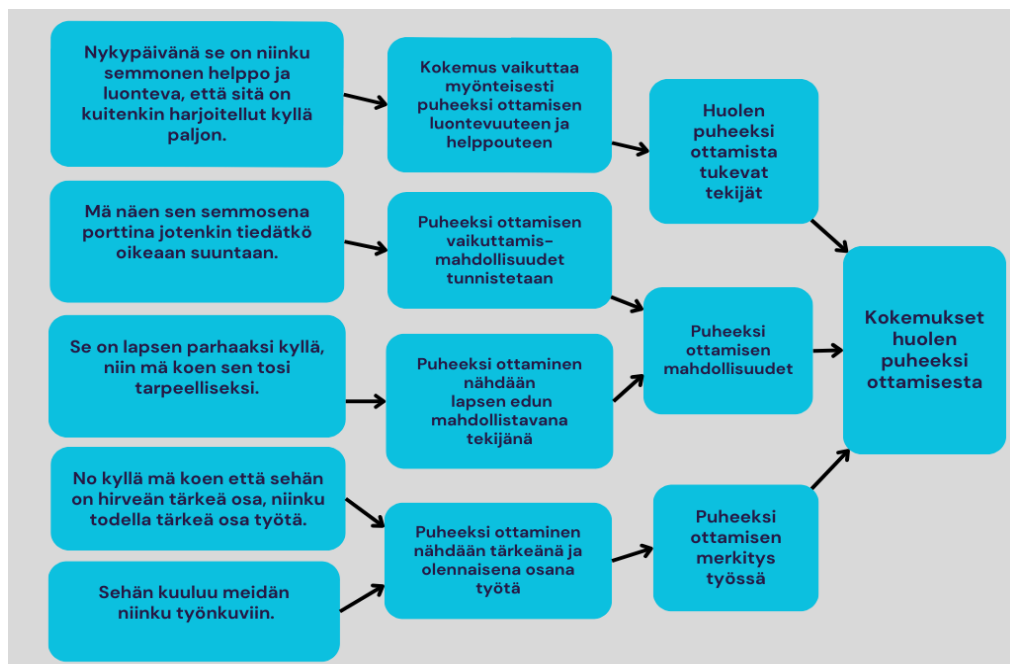
Haastatteluiden avulla kerätty aineisto analysoitiin abduktiivista, eli teoriaohjaavaa analysointimenetelmää hyödyntäen. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria toimii analysoinnin apuna, mutta analyysi ei nojaa suoraan teoriaan. Teoriaohjaavassa analyysissä hyödynnetään abduktiivista päättelyä, jossa tutkijan analysointiprosessissa on nähtävillä vaihdellen aineistolähtöisyyttä, sekä jo tiedossa olevia malleja tai teorioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110.) Käytännössä tämä tarkoitti analyysiprosessissamme sitä, että tutkielman viitekehys ja meitä kiinnostavat teemat kulkivat mukana aineiston analyysia tehdessä. Haastattelun teemat oli suunniteltu osin myös luomamme viitekehys ja teoriapohja huomioiden.

Aineistoa analysoidessa on tärkeää oppia tuntemaan keräämänsä aineisto. Aineistoon on tärkeää tutustua ajan kanssa, ja sen eri vaiheet on syytä suorittaa huolellisesti. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin monivaiheista analyysiprosessia, johon sisältyy äänitetyn aineiston litterointi eli nauhoitetun aineiston muuttaminen tekstimuotoon, litteroituun aineistoon tutustuminen, pelkistäminen, kategorisointi, teemoittelu sekä aineiston tulkinta. Nämä vaiheet menivät myös osin toistensa kanssa päällekkäin, sillä esimerkiksi tulkintaa tehdään jo haastattelutilanteissa. Aineiston analyysin laatuun vaikuttaa se, kuinka aineistoa analysoivat pystyvät tulkitsemaan ja ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. (Puusa ym. 2020, luku 9.) Molemmat opinnäytetyötä tekevät olivat mukana kaikissa analyysiprosessin vaiheissa, ja olivat perehtyneet tutkielman viitekehukseen huolellisesti. Kahden analysoijan hyödyntäminen lisäsi tutkimuksen luotettavuutta, sillä aineistoa tarkasteltiin useamman näkökulman kautta. Esiin nousseita ajatuksia ja tulkintoja tarkasteltiin yhdessä, mikä vähensi omien tulkintojen ja ennakkoluulojen vaikutusta tutkimustuloksiin.

Haastatteluita kuunneltiin analyysiprosessin aikana useaan kertaan. Haastatteluiden kuunteleminen oli välttämätöntä litteroinnin takia, mutta se oli myös tärkeä keino tutustua aineistoon mahdollisimman huolellisesti. Haastattelut litteroitiin erilliseen word-dokumenttiin. Litteroituja sivuja kertyi yhteensä 84.

Aineiston litteroimista seurasi aineiston redusointi, eli pelkistäminen. Pelkistämällä aineistoa saimme aineistosta esiin ne kohdat, joiden koimme vastaavan asettamaamme tutkimuskysymykseen. Pelkistetyt ilmaukset merkitsimme erilaisin korostuksin, jotta ne erottuisivat muusta aineistosta. Merkityt pelkistykset listasimme allekkain, jotta niitä olisi helpompaa käsitellä analyysiprosessin seuraavassa vaiheessa, eli klusteroinnissa.

Klusteroinnissa, eli pelkistettyjen ilmauksien ryhmittelyssä käytimme apuna teemahaastattelumme teemoja, jotka olimme suunnitelleet tutkimuskysymystä silmällä pitäen. Klusteroinnin tarkoitus on ryhmitellä aineistosta samankaltaisuuksia omiin alaluokkiinsa. Ryhmittelyvaiheessa aineistosta olennaisiksi merkityt alkuperäisilmaisut käytiin tarkasti läpi. Näin aineistosta löydettiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jotta ne voitiin ryhmitellä omiin alaluokkiinsa, kuten alla olevassa esimerkkitaulukossa (Kuvio 3) on esitelty. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.)

Kuvio 3: Esimerkki haastatteluiden analysointivaiheesta

Analyysiprosessissa klusterointia seurasi abstrahointi, jonka tarkoituksena on käsitteellistää aineistoa, eli erottaa aineistosta tutkielman kannalta olennainen tieto. Abstrahoinnissa edetään alkuperäisilmaisuihin teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Näiden suhteiden ja merkitysten löytäminen voi vaatia useaan kertaan alkuperäisilmaisujen äärelle palaamista. Abstrahointia tehdään niin kauan, kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista ja tarpeellista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125-133.)

8.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Etiikka seuraa opinnäytetyön tekijöitä ja itse opinnäytetyötä läpi koko prosessin. Etiikka on tukena suunnittelussa, aiheeseen perehtymisessä, aineiston tuottamisessa, aineiston analyysissä ja raportoinnissa. Etiikka on tukena jokaisessa valinnassa ja päätöksessä, joita opinnäytetyöhön ja sen luotettavuuteen liittyen tulee tehdä. Jotta opinnäytetyö olisi eettisesti hyvä, tarvitaan sen teossa tieteellisiä tietoja ja taitoja, sekä toimivia toimintatapoja. Opinnäytetyötä tekevän ammattietiikalla tarkoitetaan erilaisten sääntöjen, normien ja eettisten periaatteiden noudattamista. Opinnäytetyötä tekevän etiikan voi jakaa kahdeksaan osa-alueeseen. Näitä ovat kiinnostus uuden tiedon hankkimiseen, työn tunnollisuus, rehellisyys, ammatillisuuden edistäminen, kollegiaalisuuden arvostaminen, ihmisarvon kunnioittaminen ja sosiaalisen vastuun ymmärtäminen. (Hakala 2016, 5.) Tätä opinnäytetyötä tehdessämme meidän tuli olla tietoisia kaikista näistä tekijöistä ja kiinnittää näihin huomiota läpi opinnäytetyöprosessin. Edellä kuvattujen asioiden toteutumisesta pidimme huolta sekä itsenäisesti, että yhteisesti reflektoiden. Yhteisesti reflektoidimme opinnäytetyöprosessin aikana heränneitä ajatuksia, joka on myös itsessään kollegiaalisuuden vaalimista ja arvostamista.

Sitoutuminen opinnäytetyöhön ja sen kaikkiin vaiheisiin on tärkeää eettisyydestä ja luotettavuudesta puhuttaessa, sillä sitoutuminen vaikuttaa myös kykyyn ja motivaatioon tarkastella eettisiä kysymyksiä. Opinnäytetyön ja etiikan suhde toimii kahteen suuntaan; eettisiin ratkaisuihin vaikuttaa opinnäytetyössä saadut tulokset ja toisaalta ratkaisuihin vaikuttavat eettiset ratkaisut. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.) Opinnäytetyöhön sitoutumista turvasi aiheen merkityksellisyys ja mielenkiintoisuus itsellemme. Aito kiinnostus aihetta kohtaan piti yllä motivaatiotamme. Motivaatiota oli tärkeää pitää yllä sekä yleisesti opinnäytetyötä, mutta erityisesti sen eettisten näkökulmien tarkastelua ajatellen.

Laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntävän tutkielman luotettavuutta voidaan tarkastella luottamuksen, uskottavuuden ja eettisyyden kautta. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, millä tavalla tutkielmaan sen valmistuttua tutustuvat tai siinä osallisena olleet henkilöt kokevat siinä esitetyt tulokset todeksi. Myös se, kuinka he luottavat aineiston keruun asianmukaisuuteen ja huolelliseen analysointiin, on tarkasteltava asia luottamuksesta puhuttaessa. Luottamuksella tarkoitetaan sitä, kuinka tutkielmaa tehnyt kykenee vakuuttamaan lukijan ammatitaidostaan ja siitä, että tutkielmaan valitut ja siinä käytetyt menetelmät ovat perusteltuja ja siten myös oikeanlaisia. (Puusa ym. 2020, luku 11.)

Laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntävää tutkielmaa ja sen luotettavuutta arvioitaessa käytetään ajatusta siirrettävyydestä. Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, että kuinka tutkielma tuottaisi tuloksia jossakin toisessa ympäristössä, eli voitaisiinko samaa aihetta tutkia toisessa ympäristössä uudelleen. Mitä yksityiskohtaisemmin kyetään kertomaan opinnäytetyön

eri vaiheista, sitä paremmin myös sen luotettavuutta onnistutaan arvioimaan. (Puusa ym. 2020, luku 11.)

Haastattelu on tutkimusmenetelmänä sellainen, jossa eettiset kysymykset ovat hyvin moninaisia. On tärkeää, että kaikilta opinnäytetyöhön osallistuvilta henkilöiltä on saatu tietoinen suostumus. Hyvin tärkeää on myös pohtia sitä, millaisia seurauksia opinnäytetyöhön osallistumisesta voisi siihen osallistuville tulla. Seurausten arviointi vaatii opinnäytetyön tekijöiltä ymmärrystä sosiaalisesta vastuusta. Seuraukset voivat olla esimerkiksi muuttuneet käsitykset itsestä ammattilaisena, taikka haastattelussa esille tulleiden tunteiden ja ajatusten ristiriitaisuus. Luottamuksellisuuden tärkeys korostuu haastatteluissa. Haastattelut tulee toteuttaa yksityisesti ja siten, ettei haastateltavien tunnustetietoja ole nähtävillä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 19.) Toteutimme haastattelut, sekä opinnäytetyön muutkin vaiheet haastateltavien yksityisyyttä ja anonymiteettiä kunnioittaen. Yksityisyyden ja anonymiteetin varmistamiseen hyödynsimme yhteistä reflektiota.

9 Tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimustulokset, jotka vastaavat opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen ”Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on huolen puheeksi ottamisesta ja miten se nähdään osana omaa työtä?”. Tuloksissa esitellään myös muita haastatteluissa esille tulleita olennaisia ja tärkeitä asioita, jotka liittyvät huolen puheeksi ottamiseen varhaiskasvatuksessa.

Esitellyt tulokset perustuvat neljän varhaiskasvatuksessa työskentelevän henkilön haastatteluihin. Tulokset esitellään yleisesti.

9.1 Kokemuksia huolen heräämisestä

Haastateltavat kuvasivat, kuinka huolen puheeksi ottamista edeltää aina havainnointi ja tehdyistä havainnoista herännyt huoli. Havainnointitaitojen merkitys huolta herättävien asioiden tunnistamisessa nostettiin haastatteluissa tärkeänä asiana esille.

Saa olla kyllä aika herkillä lasten ja vanhempien kanssa, et silloin voi tunnistaa jotain tarpeellista.

Haastatteluissa nousi esille varhaiskasvatuksessa huolta herättävien asioiden moninaisuus. Joskus huolen herääminen voi myös olla monen pienen, tai pidemmällä aikavälillä havaittujen asioiden summa. Haastateltavat kuvailivat pienten huolen aiheiden olevan joskus laadultaan sellaisia, että jo yksi keskustelu huoltajan kanssa voi riittää huolen poistumiseen. Haastatteluissa nousi esille, kuinka joskus huolen aiheet voivat vaatia huoltajien kanssa käytyjen

keskusteluiden lisäksi myös muiden ammattilaisten konsultointia, tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Haastatteluissa esille tulleita huolenaiheita (kuvio 4) ovat lapsen kehitykseen liittyvät asiat, puutteet lapsen vaatetuksessa tai hygieniassa, liiallinen mediankäyttö tai itse mediasisältö, vanhemmuudessa nähtävät haasteet, lapsen aggressiivinen käytös, lapsen motorinen levottomuus, muutokset lapsen käytöksessä tai olemuksessa, lapsen väsymys tai syömättömyys, huoltajien voimavarat tai lapsen esille tuomat huolestuttavat asiat.

Kuvio 4: Huolta herättäviä asioita varhaiskasvatuksessa

Haastateltavat kokivat, että huolen puheeksi ottamisen tarpeen arviointiin tarvitaan kykyä arvioida tilanteita yksilöllisesti, mutta kokonaisvaltaisesti. Haastatteluissa nousi esille kokemukset siitä, kuinka joskus jokin tietty asia voi toisen lapsen tai perheen kohdalla huolestuttaa enemmän, kuin toisen.

Haastatteluissa nousi esille, kuinka huolen puheeksi ottamisen hetken valintaan vaikuttaa se, millaisena huoli koetaan. Mikäli huoli ei herätä akuuttia huolta lapsesta, voidaan huoli ottaa puheeksi esimerkiksi lapsen sovitussa varhaiskasvatuskeskustelussa tai tarpeen mukaan erikseen sovittuna ajankohtana. Joskus tilannetta ei kuitenkaan voida jäädä seuraamaan, vaan tulee toimia nopeasti. Haastateltavat kuvasivat, kuinka tällaisia tilanteita voisivat olla esimerkiksi lapsen kaltoinkohteluun viittaavat havainnot, tai muunlainen huoli liittyen lapsen turvallisuuteen.

9.2 Kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa

Haastateltavat kokivat, että huolen puheeksi ottamisen kokemuksiin vaikuttaa syy, minkä takia huoli otetaan puheeksi. Haastatteluissa nousi esille, että vanhemmuuteen, lapsen huolenpitoon tai lapsen tarpeisiin liittyvät huolenaiheet koetaan yleisesti vaikeimpina keskusteltavina asioina, sillä näihin osa-alueisiin liittyvät huolenaiheet ajatellaan erityisellä tavalla henkilökohtaisiksi. Haastateltavat toivat esille, kuinka esimerkiksi lapsen kehitykseen liittyvä huoli koetaan helpompana puheeksi ottamisen aiheena. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvä huoli on haastateltavien mukaan helpompaa perustella. Haastateltavat kokivat myös, että hyvin usein lapsen kehitykseen liittyvästä huolesta puhuttaessa huoltajat ovat pohtineet samoja asioita jo omilla tahoillaan.

Tottakai jos on normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyvää niin on helpompaa puhua.

Sitten vanhempi voi olla vaikka tosi helpottunutkin, että me ollaan vaikka mietitty ihan samaa tai meillä on ollut myös tällaisia ajatuksia.

Haastatteluissa nousi esille huoltajien erilaiset tavat reagoida huoleen. Joskus huoltajat puolustautuvat tai eivät tunnista tehtyjä havaintoja. Puheeksi ottaminen koettiin haastavana erityisesti silloin, kun vanhemmat suhtautuvat asiaan puolustautuvasti tai kieltäen esille tuodun huolen aiheen. Haastateltavien kokemusten mukaan huolen puheeksi ottamisen tilanteisiin vaikuttaa merkittävästi myös se, millainen vuorovaikutussuhde huoltajien kanssa on onnistuttu luomaan.

Haastateltavat kokivat hyvien vuorovaikutus- ja luottamussuhteiden rakentamisen huolen puheeksi ottamista helpottavana, mutta myös sen mahdollistavana asiana. Vuorovaikutustaitojen koettiin olevan taito, jossa oppimista tapahtuu jatkuvasti. Haastateltavat kuvasivat, kuinka hyvien vuorovaikutussuhteiden luominen huoltajiin on tärkeä asia myös lapsen näkökulmasta.

ja vuorovaikutus tietenkin lapsiin, mutta myös heidän vanhempiin, he ovat kuitenkin heidän vanhempansa.

Haastateltavat kokivat avoimen keskusteluilmapiirin tukevan kasvatusyhteistyötä huoltajien kanssa, ja siten myös huolen puheeksi ottamisen tilanteita. Avoimen keskustelukulttuurin ajatellaan mahdollistavan kokonaisvaltaisemman tuen lapsille ja perheille. Haastateltavat kuvasivat huoltajien kertovan herkemmin voimavaroistaan tai perheen tilanteesta, jos vuorovaikutus on arkisissa kohtaamisissa avointa ja luottamusta herättävää.

Kun tulee uusi perhe, että luotais mahdollisimman semmoiset avoimet ja niinku luottavaiset välit, niin se helpottaa sitten aina tämmöisissä tilanteissa, ja että sitten he myös uskaltavat kertoa jos jotain on.

Haastatteluissa nousi esille hyvin tärkeänä asiana ammattilaisen omien vuorovaikutustaitojen merkitys huolen puheeksi ottamisen tilanteisiin. Haastateltavat kokivat tärkeänä sen, että ammattilainen osaa lähestyä huoltajia sensitiivisesti, oli huolen puheeksi ottamisen syy millainen tahansa. Haastateltavat nostivat haastatteluissa esille, kuinka huolen puheeksi ottamisen tilanteissa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei huoltajat koe huolipuhetta syyttävänä tai arvostelevana. Tärkeänä asiana huolen puheeksi ottamisessa koettiin tosiasioissa ja tehdyissä havainnoissa pysyminen.

Sensitiivinen kohtaaminen erilaisten vanhempien kanssa on tärkeää, ja et miten ne asiat esittää tietenkin, se on oikeastaan se kaikista tärkein.

Ei pitäis heti rysäyttää sitä vaan silleen tosi kauniisti ja sensitiivisesti. Eikä syyttävästi missään tapauksessa.

Et kerrotaan vaan niistä havainnoista, ja pysytään sillä tavalla tosiasioissa eikä spekuloida mitään.

Haastatteluissa nousi esille, että puheeksi ottamisen tilanteita tukee valmistautuminen. Haastateltavat kokivat, että huolen puheeksi ottamisen tilanteet vaativat sekä henkilökohtaista, että työryhmän kesken tehtyä valmistelua. Valmistautumisella voidaan vaikuttaa merkittäväällä tavalla siihen, miten huoltajat ottavat huolipuheen ja mahdolliset siihen liittyvät ratkaisukeskeiset ehdotukset vastaan. Haastatteluissa kuvailtiin valmistautumista olevan esimerkiksi tiimin kesken käydyt keskustelut, ammattilaisen oma reflektointi, sekä keskustelun ajankohdan ja fyysisen sijainnin valinta.

Haastateltavien kokemusten mukaan ennen huolen puheeksi ottamista on tärkeää yrittää asettua huoltajan asemaan ja muistaa, ettei huoltajalla välttämättä ole samaa tietoa keskusteltavasta aiheesta kuin ammattilaisella. Haastateltavat nostivat tärkeänä asiana esiin myös huoltajien omien taustojen ymmärtämisen. Joskus on myös tarpeellista antaa huoltajille aikaa, ja palata asiaan sovittuna ajankohtana.

Haastatteluissa nousi esiin maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävän yhteistyön erityisyys. Haastateltavat kuvasivat, kuinka yhteisen kielen puuttuminen ja kulttuurierot vaikuttavat huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön, ja siten myös huolen puheeksi ottamisen tilanteisiin. Haastateltavat kokivat, että maahanmuuttajataustaisten perheiden kohdalla tulee kiinnittää erityistä huomiota yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseen. Samoin taustojen ymmärtämisen tärkeys korostuu maahanmuuttajataustaisten huoltajien kohdalla. Huolen puheeksi ottamisen tilanteiden kohdalla korostuu myös erityinen tarve suunnittelulle, jotta voidaan varmistaa esimerkiksi tarvittavien tulkkauspalveluiden saatavuus.

9.3 Kokemuksia yhteistyöstä ja moniammatillisesta osaamisesta

Haastatteluissa korostui haastateltavien kokemus siitä, että puheeksi ottamisessa työntekijä ei ole koskaan yksin. Huolta herättäneistä havainnoista keskustellaan työryhmän kesken. Tarve kollegiaaliselle tuelle on sitä tärkeämpää, mitä vaikeammasta huolenaiheesta on kyse. Haastateltavat kokivat työryhmän kesken käydyt keskustelut lapsen ja perheen etuna, sillä niiden kautta myös havaintojen kokonaisuus voi vahvistua.

On se semmoinen tuki olemassa ja jotenkin se niin kun mahdollisuus siihen, että ei tarvitse jäädä yksin. Se on mun mielestä tosi tärkeää siinä, ja sitten kuitenkin saa myös sen toisten näkökulman.

Haastatteluissa nousi esille moniammatillisen tiimin tuki ja sen merkitys erityisesti huolta herättävissä tilanteissa. Haastateltavat toivat tärkeänä puheeksi ottamista tukevana asiana erityisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajalta saadun tuen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi konsultoida missä tahansa tilanteessa. Myös mahdollisuus kuraattorin tukeen esikoulua käyvien lasten kohdalla nostettiin haastatteluissa esille.

Mä luotan tähän meidän moniammatilliseen tukeen.

Haastateltavat kokivat päiväkodin johtajan tuen tärkeänä huolen puheeksi ottamista tukevana tekijänä. Päiväkodin johtajan voi pyytää tarvittaessa mukaan huolen puheeksi ottamisen tilanteisiin. Erityisesti tilanteet, joissa huolta on paljon tai joissa vuorovaikutus huoltajien kanssa koetaan haastavana ovat tilanteita, joissa johtajan tukea hyödynnetään.

Haastatteluissa ilmeni, että erilliselle huolen puheeksi ottamisen oppaalle ei ole ollut tarvetta, sillä ohjeistusta on saatavilla tarvittaessa. Haastatteluissa nousi esille eri koulutusten tuoma osaaminen ja niiden hyödyntäminen työssä ja huolen puheeksi ottamisessa. Työkokeimuksen koettiin auttavan merkittävästi puheeksi ottamisessa, sillä työkokemus tuo varmuutta erilaisiin varhaiskasvatuksessa koettaviin tilanteisiin.

Haastateltavat toivat esille sen, että huolen puheeksi ottaminen on useimmiten varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa puheeksi ottaminen koetaan vaikeaksi huolta herättävän syyn vuoksi. Haastatteluissa ilmeni myös, että varhaiskasvatuksen opettaja voi ottaa tiimin tekemät havainnot omalle vastuulleen ja toimia puheeksi ottajana, myös tilanteessa missä hän itse ei ole huolta herättävien havaintojen tekijä.

Myös mahdollisuus sosiaalityöntekijän konsultointiin tarvittaessa nousi esille haastatteluissa.

9.4 Kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta osana omaa työtä

Haastatteluissa nousi esille, kuinka huolen puheeksi ottaminen koetaan luontevana, ja tärkeänä osana omaa työtä. Vaikka puheeksi ottamisen tilanteet eivät ole aina helppoja, koetaan puheeksi ottaminen tärkeänä ammatillisena velvollisuutena ja työhön olennaisesti liittyvänä asiana. Haastatteluissa kuvailtiin huolen puheeksi ottamista tärkeänä mahdollisuutena vaikuttaa myönteisesti lapsen ja perheen tilanteeseen. Vaikka huolen puheeksi ottamisen tilanteita ei välttämättä koeta aina mielekkäiksi, koetaan niiden taustalla oleva tavoite merkityksellisenä.

Haastateltavat kuvasivat huolen puheeksi ottamista mahdollisuudeksi tukea lapsia ja perheitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Haastatteluissa nousi vahvasti esille kokemukset siitä, että huolen puheeksi ottamisella mahdollistetaan myönteisten muutosten syntyminen lapsen ja perheen elämässä. Haastateltavat kuvasivat, että puheeksi ottaminen tulee nähdä lapsen oikeutena.

Haastateltavat toivat esille, kuinka huolen puheeksi ottamisen vaikutukset lapsen elämään ja tulevaisuuteen saattavat olla hyvin merkittävät. Oikeiden palveluiden ja tukitoimien löytäminen ja niihin ohjaaminen mahdollistaa tarvittavan tuen ja avun saamisen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Haastateltavat kuvasivat, kuinka varhaiskasvatuksen ammattilaiset toimivat parhaimmillaan porttina lapsen ja tämän perheen, sekä oikeanlaisten tukimuotojen välillä. Haastatteluissa nostettiin huolen puheeksi ottamisen merkityksellisyys esille myös lievempien teemojen kohdalla. Tällöin ei välttämättä ole vielä tarvetta ulkopuoliselle tuelle, vaan huolen puheeksi ottaminen auttaa perheen sisäisen muutoksen käynnistymisessä, tai avaa keskusteluyhteyden piilevien huolien osalta.

Mä näen siinä tärkeänä lapsen oikeuden myös tukeen. Ja sillä saattaa olla hyvinkin iso merkitys sille lapsen tulevaisuudelle.

Pystyy niinku auttamaan tuen piiriin ja tarjoamaan ikään kuin jotakin sellaista millä päästään eteenpäin. Toimin sellaisena porttina myöskin tietyllä tapaa sille, että lapset ja vanhemmat ohjautuu oikeaan suuntaan.

No se merkitsee sitä, että vie niinku asioita eteenpäin, että pystyy vaikuttamaan asioihin.

Joskus siellä kotona käynnistyy se muutos, et aina ei ole kyse erilaisista terapi-oista tai vaikka lapsiperheiden sosiaalityöstä.

Haastatteluissa korostui varhaiskasvatuksen työntekijöiden ymmärrys omasta vastuusta havainnoida lapsia ja tuoda esille havainnoista syntyneet huolen aiheet. Sen lisäksi, että huolen

puheeksi ottaminen koetaan ammatillisena velvollisuutena, nähdään se myös konkreettisena keinona, jonka avulla mahdollistetaan lapselle tarvittavat tukimuodot.

9.5 Kokemuksia perheiden tilanteesta yhteiskunnassa

Haastatteluissa nousi esille, kuinka huolta herättävien asioiden ilmenemiseen varhaiskasvatusympäristössä vaikuttaa omalta osaltaan myös lapsiperheiden yhteiskunnallinen tilanne. Yhteiskunnallinen tilanne voi näkyä esimerkiksi varhaiskasvatuksessa kohdattavien perheiden yleisenä haasteiden kasaantumisena. Haastateltavat kokivat, että yhteiskunnallisten vaikutusten mittasuhteissa voi olla myös alueellisia eroja, jolloin tiettyjä haasteita saatetaan tavata eri yksiköissä enemmän, kuin toisissa.

Haastateltavat toivat esille varhaiskasvatuksessa kohdattavien perheiden eriarvoisia tilanteita ja eri ääripäiden korostumista. Eriarvoisuus näkyy esimerkiksi taloudellisissa tilanteissa ja tukiverkoston laajuudessa. Varhaiskasvatuksen merkitys perheelle korostuu erityisesti silloin, kun perheen oma tukiverkosto ei ole kovin laaja. Tällöin varhaiskasvatus voidaan nähdä erityisen tärkeänä, tukiverkosta paikkaavana asiana.

Haastateltavat nostivat esiin myös erilaisia vanhemmuudessa nähtäviä muutoksia. Vanhemmuudessa nähtäviä muutoksia kuvailtiin sekä myönteisestä, että haasteita lisäävästä näkökulmasta. Vanhemmuuden myönteiset muutokset näkyvät esimerkiksi parempana mentalisaatiokykynä. Vanhemmuuden kielteisenä muutoksena haastatteluissa tuotiin esille tietynlaista rajattomuutta.

Haastatteluista nousi esille varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemukset siitä, että lasten ja perheiden haasteisiin puututaan yhä herkemmin. Haastateltavat kokivat, että perheitä huomioidaan varhaiskasvatuksessa nykyään paremmin ja kokonaisvaltaisemmin, kuin aikaisemmin.

10 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitellään tutkielman tuloksista tehdyt johtopäätökset, jotka vastaavat asettamamme tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymys oli ”Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on huolen puheeksi ottamisesta ja miten se nähdään osana omaa työtä?”.

10.1 Huolen puheeksi ottamisen kokemukset

Tulosten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on laaja-alaista kokemusta huolen puheeksi ottamisesta, ja se nähdään merkittävänä ja oleellisena osana omaa varhaiskasvattajan työtä.

Varhaiskasvatuksessa kohdattavat huolenaiheet ovat hyvin moninaisia, ja ne voivat liittyä esimerkiksi lapsen kehitykseen, muuttuneeseen olemukseen, käyttäytymiseen, perheen tilanteeseen tai huoltajien jaksamiseen. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen henkilökunnalta kokonaisvaltaista ymmärrystä lapsen ja perheen tilanteesta, sekä herkkyyttä tunnistaa huolta herättäviä tekijöitä. Näiden lisäksi huolen puheeksi ottaminen vaatii henkilökunnalta rohkeutta, vuorovaikutustaitoja, sekä mentalisaatio- ja reflektointikykyä. Näitä tarvitaan sekä lasten, että huoltajien kanssa työskennellessä. Tulosten perusteella nähdään, kuinka edellä kuvattujen asioiden taustalla on varhaiskasvatuksessa työskentelevän ammattilaisen ymmärrys omista vaikuttamismahdollisuuksistaan, ja aito halu tukea lapsia ja perheitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Tuloksien perusteella todettiin, että huolen puheeksi ottamisen kokemuksiin vaikuttaa osin myös huolen aihe; lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvä huolen puheeksi ottaminen koetaan helpommaksi, kuin esimerkiksi lapsen kasvatukseen tai perheen tilanteeseen liittyvät asiat. Huolen puheeksi ottaminen voi herättää huoltajissa helpotuksen tunteita ja vahvistaa kokemusta aidosta kasvatusyhteistyöstä, jossa molemmilla osapuolilla on yhteinen lapsen hyvinvointiin tähtäävä tavoite. Toisaalta huoltajat saattavat myös puolustautua ja kieltää esille nostetut huolet. Tulosten perusteella huolen puheeksi ottamisen tilanteita tukee parhaiten huoltajien kanssa luodut vuorovaikutus- ja luottamussuhteet, sekä mahdollisuus hyödyntää moniammatillisen tiimin tukea. Nämä asiat vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisena huolen puheeksi ottaminen koetaan.

Tulosten perusteella nähdään, että varhaiskasvatuksen ammattilaisilta vaaditaan sensitiivisyyttä, sekä taitoa luoda kunnioittava ja avoin keskusteluilmapiiri, jossa myös huolipuheelle on tarvittaessa tilaa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten on tärkeää tunnistaa oma vastuunsa vuorovaikutussuhteiden luomisessa ja toimia aktiivisesti suhteen vahvistamiseksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen aktiivisuus yhteistyösuhteen luomisessa välittää huoltajille tunnetta siitä, että ammattilaisen tekemän työn pohjalla on aito välittäminen lapsen ja perheen hyvinvoinnista. Näin huoltajatkin kokevat voivansa kertoa varhaiskasvatuksen ammattilaisille tärkeää tietoa lapsen ja koko perheen hyvinvoinnista, ja siinä koetuista tuentarpeista.

Tuloksista kävi ilmi, että on tärkeää antaa huoltajille aikaa ja tilaa käsitellä esiin nousseita asioita. Puheeksi ottamisen tulee olla myös tarpeen mukaan suunniteltua. Huolta ei tule ottaa puheeksi hektisissä hakutilanteissa. Maahanmuuttajaperheiden kanssa tehdyn yhteistyön erityispiirteet nousivat tuloksissa esille. Huolen puheeksi ottamisen tilanteissa tulee tarvittaessa

huomioida oikeus tulkkauspalveluun. Samankaltaisia tuloksia on saatu muissakin opinnäytetyöissä. Laakso-Orkoniemen (2022, 23) opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että huolen puheeksi ottoa haastaa erityisesti kiireelliset kohtaamistilanteet, sekä huoltajien riittämätön kielitaito. Varhaiskasvatuksen henkilöstön asennoituminen ja ymmärrys eri kieli- ja kulttuuritaustoja omaavia lapsia ja perheitä kohdatessa on tärkeää, jotta oppiminen ja oikeanlainen tukeminen mahdollistuu (Pihlaja & Viitala 2019, 123).

Vaikka suuri osa suomalaisista lapsista ja perheistä voi hyvin, on lapsiperheiden arki ja hyvinvointi Suomessa vaihtelevaa. Bernelius & Huilla (2021, 58) nostavat koulutuksellista tasa-arvoa käsittelevässä julkaisussaan esille sen, kuinka varhaiskasvatuksen lapset ja perheet heijastelevat kunkin alueen sosioekonomista- ja etnistä rakennetta. Varhaiskasvatuksessa tämä voi näkyä perheiden sosiaalisten haasteiden ja kuormitustekijöiden suurempana määränä, sekä suurempana tarpeena tukea vieraskielisiä perheitä. Nämä tekijät vaativat varhaiskasvatuksen henkilöstöltä perehtymistä ja aikaa, jolloin myös riittävän henkilöstöressurssin merkitys korostuu. Myös opinnäytetyön tuloksien perusteella voidaan todeta, että huolen heräämiseen ja huolta herättävien asioiden esiintyvyyteen voivat vaikuttaa merkittävästi alueelliset erot. Huolen puheeksi ottamisen kokemukset voivat tulosten perusteella olla osin toimipaikka- ja aluesidonnaisia, jolloin eri alueilla toimivilta varhaiskasvatuksen ammattilaisilta myös edellytetään erilaista osaamista. Tutkielmaamme ajatellen tämä tarkoittaa sitä, että toisessa varhaiskasvatusyksikössä huolen puheeksi ottamisen kokemukset olisivat voineet olla hyvin erilaisia.

10.2 Huolen puheeksi ottaminen osana omaa työtä

Tuloksien perusteella voidaan todeta, että huolen puheeksi ottaminen koetaan tärkeäksi ja merkitykselliseksi osaksi varhaiskasvatuksessa tehtävää työtä. Haastatteluiden perusteella huolen puheeksi ottaminen nähdään ensisijaisesti lapsen oikeutena ja toimena, jolla voi olla kauas kantoiset seurauksen lapsen elämässä. Tulosten perusteella huolen puheeksi ottaminen koetaan ammatillisena vastuuna ja velvollisuutena, ja sen vaikuttamismahdollisuudet tunnistetaan. Puheeksi ottaminen nähdään merkityksellisenä asiana lasten ja perheiden tukemisen kannalta. Huolen puheeksi ottaminen mahdollistaa varhaisen tuen tarjoamisen ja antaa mahdollisuuden vaikuttaa lapsen ja perheen ohjautumiseen oikeiden palveluiden tai tukitoimien piiriin. Tuloksien perusteella voidaan myös todeta, että huolen puheeksi ottaminen on merkityksellistä siksi, että se voi käynnistää perheen sisäisen muutosprosessin, tai olla piilevien huolien esille tuoja. Muutosprosessin käynnistymiseen vaaditaan varhaiskasvatuksen ammattilaisilta kykyä luoda toiveikkautta ja uskoa myönteisen muutoksen mahdollisuuteen, sekä kykyä säilyttää vaikeissakin tilanteissa lasta ja perhettä kohtaan optimistinen asenne (Pihlaja & Viitala 2019, 134).

Huolen puheeksi ottaminen nähdään ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnin turvaajana, mutta samalla sen koetaan tukevan koko perhettä. Haastatteluissa nousi esille myös huoltajien havainnointi, sillä huoltajien voimavarat vaikuttavat suoraan lapseen. Perheen hyvinvointiin vaikuttaa jokaisen perheenjäsenen oma hyvinvointi. Tukemalla huoltajia kasvatustyössään, tuetaan myös lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Huoltajien kokema uupumus saattaa kuitenkin jäädä varhaiskasvatuksen ammattilaisilta huomaamatta, sillä työn keskipiste on lapsi. Tämä ilmeni myös varhaiskasvatuksen henkilöstön haastatteluissa. Pihlajan & Viitalan (2019, 126) mukaan huoltajien kanssa tehdyn yhteistyön tulee olla toimiakseen vuorovaikutteista, mutta vastuu aloitteellisuudesta ja aktiivisuudesta on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. Yhteistyössä on tärkeää huomioida perheiden moninaisuuden ja lasten yksilöllisten tarpeiden lisäksi huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät seikat.

Tulosten perusteella todettiin, että varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään vahvaa ammattitaitoa ja osaamista huolen puheeksi ottamiseen liittyen. Ammattilaisten on tärkeää omata havainnointikykyä, ymmärrystä perheiden monimuotoisuudesta ja erilaisista tilanteista, sekä tietoa erilaisista lapsille ja perheille tarjottavista tukimuodoista. Huolen puheeksi ottamisen vaikuttavuus mahdollistuu edellä kuvattujen seikkojen avulla.

Puheeksi ottamisen hyötyjen toteutuminen edellyttää myös riittäviä resursseja, koulutusta sekä saumatonta yhteistyötä eri ammattilaisen välillä. Tuloksista ilmeni, että huolen puheeksi ottamiseen löytyy tietoa ja ohjeistusta, mutta tärkeimpänä koettiin työkokemuksen tuoma varmuus, sekä tiimin tuki. Varhaiskasvatuksessa huolen puheeksi ottaminen on osa tiimityötä, jossa jokaisella työntekijällä on velvollisuus havainnoida lapsia ja tuoda esille havaintojen pohjalta tehdyt huolet. Huolta herättävät tilanteet käsitellään viikoittaisissa tiimipalaverissa, joissa lasten tilanteista keskustellaan yhdessä. Haastatteluissa korostui haastateltavien tunne siitä, että koskaan ei olla yksin huolen kanssa. Vaikka vastuu huolen puheeksi ottamisesta painottuu varhaiskasvatuksen opettajalle, on vastuu huolen esille nostamisesta koko tiimillä.

Tuloksista nousi esille erityisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki, joka nähtiin tärkeänä huolta herättäneitä asioita mietittäessä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien, sekä muiden varhaiskasvatuksessa työskentelevien tiivis yhteistyö toistensa kanssa on merkityksellistä lapselle ja perheelle, mutta myös työntekijöiden hyvinvoinnille (Pihlaja & Viitala 2019, 121). Haastatteluissa nousi esille myös se, kuinka tärkeää on pystyä avoimesti ja matalalla kynnyksellä pyytämään apua. Tähän vaikuttavat henkilöstön väliset suhteet sekä avoin keskusteluilmapiiiri, missä jokainen työntekijä kokee olevansa arvostettu ja kunnioitettu osa työyhteisöä.

Lahtinen & Mustonen (2024) tekivät opinnäytetyönään oppaan huolen puheeksi ottamisen tueksi. Tämä koettiin tarpeelliseksi opinnäytetyön toimeksiantajan toimesta. Tähän

opinnäytetyöhön tehtyjen haastattelujen perusteella tämän kaltaisille oppaille ei kuitenkaan ole tarvetta haastateltavien varhaiskasvatustoimipaikassa. Tärkeimmäksi tueksi nähtiin tiimin tuki ja monialaisen yhteistyön mahdollisuus. Tiimin tuen tärkeydestä kirjoittaa myös Ranta (2023, 77), joka kuvaa jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän tuovan tiimiin ja siinä tehtävään yhteistyöhön omaa osaamistaan. Toimivassa tiimissä toisen työntekijän osaaminen tukee toista, ja päinvastoin. Toimivalla tiimityöllä voidaan vaikuttaa merkittävästi myös toiminnan laatuun. Tiimin keskinäinen yhteistyö on onnistuessaan myös yhteisten tavoitteiden saavuttamisen mahdollistava tekijä. Yhteistyön rakentumiseen vaaditaan arvostusta, yhteenkuuluvuutta ja halua ymmärtää kollegan ajatuksia ja tunteita. Hyvin rakentunut tiimi voi olla tärkeä kannatteleva tekijä myös haastavissa tilanteissa. (Ranta 2023, 81.) Tutkielmaamme ajatellen voi pohtia sitä, kuinka erilaisia kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta, sekä siinä tarvittavista ohjeista olisi noussut esiin, jos haastateltavat eivät olisi kokeneet oman työryhmän, moniammatillisen ryhmän ja esihenkilön tukea niin vahvaksi omalla kohdallaan.

Peilattaessa haastatteluiden tuloksia aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin, voidaan huomata vahvaa samankaltaisuutta ja yhtäläisyyksiä varhaiskasvatuksessa työskentelevien henkilöiden vastauksissa ja kokemuksissa koskien huolen puheeksi ottamista. Aittokallion & Rauhasen (2021) opinnäytetyön tuloksista käy ilmi samanlaisia huolen puheeksi ottamisen kokemuksia niin huolta herättävien asioiden, kuin yleisten kokemusten suhteen. Samankaltaisia tuloksia havaittiin myös Laakso-Orkomiehen (2022) opinnäytetyössä. Tämän opinnäytetyön tuloksien voidaan katsoa olevan linjassa muiden samaa teemaa käsitelleiden opinnäytetöiden kanssa. Tämä lisää opinnäytetyömme luotettavuutta.

Kehittämisehdotuksina esitämme puheeksi ottamiseen liittyvän osaamisen ylläpitämisen erilaisten koulutusten keinoin. Puheeksi ottamiseen liittyvän osaamisen siirtyminen myös uusille työntekijöille on tärkeää varmistaa varhaiskasvatuksen perehdytysprosesseissa. Lapsiasiavaltuutetun 2024 julkaistussa tiedotteessa painotetaan henkilöstön osaamisen, työhyvinvoinnin ja pysyvyyden vaikuttavan merkittävästi siihen, kuinka laadukasta varhaiskasvatusta lapset saavat (STT 2024). Kaikkia edellä kuvattuja voidaan turvata kiinnittämällä huomiota tarvittaviin koulutuksiin, sekä perehdytysprosesseihin. Lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen tuen toteutumisen kannalta olisi myös tärkeää kiinnittää erityistä huomiota huoltajiin liittyvien huolenaiheiden havainnointiin ja puheeksi ottamiseen. Varhaiskasvatuksen sosionomin työnkuvan vakiinnuttaminen osaksi varhaiskasvatusympäristöä, ja siinä nähtävän erityisosaamisen hyödyntäminen vaatii myös omalta osaltaan kehittämistyötä. Varhaiskasvatuksen sosionomin erityisosaamista tulisikin hyödyntää myös perheiden tuentarpeiden tunnistamisessa, perheiden kokonaisvaltaisessa tukemisessa, sekä huolen puheeksi ottamisessa.

11 Pohdinta

Huolen puheeksi ottaminen on keskeinen ja parhaimmillaan hyvin vaikuttava keino tukea yhteiskuntamme lapsiperheitä varhaisessa vaiheessa. Puheeksi ottamisessa on laajimmillaan kyse yhteiskunnallisesti merkittävästä ja vaikuttavasta asiasta, sillä sen avulla voidaan estää haasteiden kasaantumista ja siten vaikuttaa lasten ja perheiden tulevaisuuteen. Ajatellaan, että huolen puheeksi ottaminen on tärkeää nähdä samanaikaisesti konkreettisen yksilöiden ja perheiden tukemisena, sekä yhteiskunnallisesti vaikuttavana toimena. Avointa keskustelukulttuuria on tärkeää pitää yllä, eikä havaituilta huolen aiheilta tai haasteilta tule sulkea silmiä.

Päädyimme opinnäytetyön aiheeseen yhteisen kiinnostuksen myötä. Molempia opinnäytetyön tekijöitä kiinnostaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen, sekä ennaltaehkäisevä työ. Molemmat opinnäytetyön tekijät kokivat varhaiskasvatuksen hyvin tärkeänä osana edellä mainittuja. Opinnäytetyömme tavoitteena olikin lisätä ymmärrystä huolen puheeksi ottamisen merkityksellisyydestä osana varhaiskasvatuksessa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Tarkoituksena oli haastattelun keinoin selvittää varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä koskien huolen puheeksi ottamista varhaiskasvatuksessa. Koemme opinnäytetyöllemme asetettujen tavoitteiden toteutuneen.

Opinnäytetyön tuloksissa havaittiin, että huolen puheeksi ottaminen on varhaiskasvatuksen ammattilaiselle tuttua ja se koetaan lasten ja perheiden kannalta tärkeänä. Tuloksissa korostui erityisesti lapsen havainnointi ja lapsen tilanteessa nähtävät huolenaiheet, havainnointi kohdistuu siis ennen kaikkea lapsiin. Huoltajien voimavarojen havainnoinnin merkitys tunnistettiin, mutta sitä ei haastatteluissa nostettu yhtä paljon esille. Lapsen havainnoinnin asettaminen keskiöön on varhaiskasvatuksen tavoitteita ja tarkoitusta ajatellen kuitenkin hyvin ymmärrettävää. Pohdimme myös sitä, kuinka paljon huoltajiin liittyvän huolen sanoittamiseen vaikuttaa erilaiset yksityisyystekijät, sillä vanhemmuus on hyvin henkilökohtainen asia. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilta vaaditaan taitoa punnita erilaisia tilanteita ja herännyttä huolta, jotta puheeksi ottamisen tilanteet eivät vaikuttaisi kielteisesti luottamukseen nojavan kasvatusyhteistyön rakentumiseen.

Tuloksista kävi ilmi, että helpoimpana koettiin huolen puheeksi ottaminen silloin, kun se liittyy lapsen kehitykseen. Pohdimme, koetaanko kehitykselliset huolet helpommin lähestyttäväksi niiden perustepohjaisuuden takia, jolloin niitä ei voi samalla tavoin mieltää näkemys- tai mielipideasioiksi, kuten kasvatukseen tai huoltajien valintoihin liittyvät asiat saatetaan nähdä. Pohdimme myös sitä, kuinka paljon huolen puheeksi ottamisessa tarvitaan arvojen ja asenteiden reflektointia, jotta puheeksi ottaminen perustuu todelliseen huoleen ja tarpeeseen.

Haastateltavien tuoman tiedon perusteella voidaan todeta, että lapsien havainnoinnissa ja huolen puheeksi ottamisessa riittävä koulutus ja työkokemus ovat avainasemassa. Kevan (2023) teettämän tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksesta puuttui Suomessa vuonna 2022 6012 varhaiskasvatuksen opettajaa. Vuodesta 2020 lähtien tarve oli kasvanut noin kahdella tuhannella. Suurin pula varhaiskasvatuksen opettajista on nimenomaan Uudellamaalla, johon Porvookin kuuluu. Kevan (2023) teettämän tutkimuksen mukaan tilanne ei tule lähivuosina myönteisesti muuttumaan. Pohdimmekin miten pula pätevästä henkilökunnasta voi vaikuttaa kielteisesti ammattilaisten jaksamiseen ja siten myös kykyyn havainnoida lapsia ja perheitä kokonaisvaltaisesti. On muutenkin hyvin tärkeää, että varhaiskasvatuksessa työskentelee ammattilaisia, jotka pystyvät omalla osaamisellaan varmistamaan laadukkaan ja lapsen tarpeita vastaavan varhaiskasvatuksen toteutumisen.

Haastatteluissa nousi esille lapsiperheiden yhteiskunnallinen tilanne ja sen vaikutukset perheisiin. Taloudelliset vaikeudet, vähäiset tukiverkostot ja huoltajien jaksaminen ovat kuormitustekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen ja perheen elämään. Näiden tekijöiden tunnistaminen on tärkeää, jotta perheitä voidaan ohjata myös tarvittaessa muita palveluita kohti. Tulevina sosionomeina olemme pohtineet myös varhaiskasvatuksen sosionomin roolin vaikutusta lasten ja perheiden tilanteiden kokonaisvaltaiseen huomiointiin, sekä huolen puheeksi ottamiseen. Varhaiskasvatuksen sosionomin rooli ja osaaminen liittyy vahvasti perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön, sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja siihen liittyvien riskitekijöiden tunnistamiseen. Varhaiskasvatuksen sosionomi voi olla tärkeä voimavara perheiden kokonaisvaltaisessa havainnoinnissa ja huolen puheeksi ottamisessa.

Haastattelut olivat antoisia ja tärkeitä itse tutkielman teon, mutta myös opinnäytetyöntekijöiden ammatillisen kasvun kannalta. Haastatteluista saadut tiedot liittyen huolen puheeksi ottamisen merkitykseen ja kollegiaalisen tuen tärkeyteen olivat hyvin pitkälti linjassa omien ajatustemme kanssa. Esille nousseet asiat vastasivat hyvin niitä kokemuksia ja näkemyksiä, joita olemme opintojen ja aikaisemman työkokemuksen kautta muodostaneet. Opinnäytetyötä tehdessä oli hienoa huomata, kuinka prosessin alussa pohtimillemme asioille löytyi vahvistusta; huolen puheeksi ottaminen koetaan olennaisena osana työtä, ja sen vaikuttamismahdollisuudet tunnistetaan.

Haastatteluiden osalta jäimme kuitenkin pohtimaan, olisiko suurempi haastateltavien määrä vaikuttanut opinnäytetyön tuloksiin. Pohdimme, olisiko huolen puheeksi ottamisen kokemuksissa ollut enemmän hajontaa, mikäli otoskoko olisi ollut suurempi ja haastateltavat työskennelleet useammassa eri toimipaikoissa. Tuloksista kävi ilmi, että haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta eri varhaiskasvatuksen toimipaikoissa. Tämä tukee pohdintaamme siitä, että laajempi aineisto olisi voinut tuottaa vieläkin monipuolisempaa tietoa aiheesta ja siihen liittyvistä kokemuksista.

Jatkossa voisi tutkia esimerkiksi huoltajiin liittyvän huolen puheeksi ottamisen erityispiirteitä. Olisi mielenkiintoista syventyä myös siihen, miten varhaiskasvatuksen sosionomin vakiintuminen osaksi varhaiskasvatuksen arkea vaikuttaa perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön, ja siten myös puheeksi ottamisen kokonaisuuteen. Pohdimme myös, voisiko jatkossa tutkia sitä millä tavoin varhaiskasvatuksessa perehdytetään uudet työntekijät havainnoinnin ja huolen puheeksi ottamisen teemoihin.

Yhtenä jatkossa tutkittavana teemana voisi nähdä myös sen, millaisena huoltajat kokevat varhaiskasvatuksen roolin. Se millaisena varhaiskasvatus nähdään vaikuttaa myös siihen, millaisena sen mahdollisuudet nähdään. Jos huoltajat kokevat varhaiskasvatuksen lähinnä lapselle pedagogisesti ja hoivallisesti tärkeänä toimijana, eivät huoltajat välttämättä koe voivansa tukeutua varhaiskasvatukseen esimerkiksi kohdatessaan itseensä, vanhemmuuteen tai parisuhteeseen liittyviä haasteita. Tällöin varhaiskasvatuksen mahdollisuus tukea ja ohjata perheitä ei toteutuisi tarkoituksenmukaisesti ja kokonaisvaltaisesti.

Opinnäytetyöprosessi on ollut vaativa, mutta antoisa ja tärkeä osa sosionomiopintojamme. Aiheen aito tärkeys ja mielenkiintoisuus itsellemme on tehnyt opinnäytetyön tekemisestä mielekästä. Opinnäytetyötä tehtiin prosessin alusta loppuun saakka motivoituneina ja sitoutuneina, luottaen yhteiseen tekemiseen. Opinnäytetyöprosessin myötä kokemus aiheen tärkeydestä on vahvistunut entisestään, ja samalla ymmärryksemme aiheen moninaisuudesta on syventynyt. Opimme, että huolen puheeksi ottamisen kokemuksiin, näkemyksiin ja vaikuttavuuteen liittyy monet erilaiset tekijät, kuten perheiden kanssa luodut vuorovaikutussuhteet, ammattilaisen omat vuorovaikutustaidot, työryhmän kesken jaettu osaaminen ja tuki, esihenkilöltä saatu tuki, sekä ymmärrys omista vastuista ja vaikuttamismahdollisuuksista. Opinnäytetyöprosessista ja sen aikana oppimistamme asioista tulemme hyötymään riippumatta siitä, missä tulevana sosionomeina työskentelemme.

Lähteet

- Aittokallio, I. & Rauhanen, M. 2021. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2025. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/502941/Opinn%E4ytety%F6%20Perheiden%20tuen%20tarpeen%20tunnistaminen%20varhaiskasvatuksessa.pdf?sequence=2>
- Bernelius, V. & Huilla, H. 2021. Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Viitattu 23.4.2025. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162857/VN_2021_7.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Eriksson, E. & Arnkil, T. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Tampere. Juvenes Print. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hakala, T. 2016. Eettisyys laadullisessa tutkimuksessa. Viitattu 1.12.2024. <https://core.ac.uk/download/pdf/250145453.pdf>
- Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta perheiden palveluissa. Viitattu 29.11.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Juva: Bookwell Oy.
- Heiskanen, N. & Syrjämäki, M. 2022. Pienet tuetut askeleet: Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala, E. & Turja, L. 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kangas, J., Lastikka, A. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. 1. painos. Helsinki: Otava.
- Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Viitattu 10.1.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf
- Kekkonen, M., Lehti, K. & Tirkkonen, J. 2019. Dialogisuus varhaiskasvatuksessa. Dialogi akatemia. <https://dialogiakatemia.fi/2019/11/18/dialogisuus-varhaiskasvatuksessa/>
- Keva 2023. Kuntasektorin työvoimaennuste. Viitattu 13.4.2025. <https://www.keva.fi/content/tassets/de5752333bfb4e0a8194a8797ed24935/analyysi-kuntien-tyovoimatarpeista-2023.pdf>
- Laakso-Orkomies, M. 2022. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/748603/Laakso-Orkomies_Milla.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lahtinen, J. & Mustonen, K. 2024. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/853135/Lahtinen_Mustonen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2019. Viitattu 10.1.2024. https://stm.fi/documents/1271139/4067344/LAPE_k%C3%A4rkihanke_loppuraportti_2019.pdf/87d61c67-cf44-75a7-7d4f-cc5d0b258b8c/LAPE_k%C3%A4rkihanke_loppuraportti_2019.pdf

Lastensuojelulaki 417/2007.

Matilainen, M. & Hewitt, S. 2024. Neurokirjon lapsi varhaiskasvatuksessa. Viro: Printon.

MLL 2024. Kasvatuskumppanuus päiväkodin kanssa. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/kasvatuskumppanuus-paivakodin-kanssa/>

Määttä, P. & Rantala, A. 2022. Tavallinen erityinen lapsi. Kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen yhdessä. Keuruu: Otava.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: opetushallitus.

Opetushallitus 2025. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 2.1.2025. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Paavilainen, E., Rantanen, H. & Flinck, A. 2022. Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen. <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/128902/77948>

Pehkonen, P., Rautaparta-Pennanen, K., Savela, S. & Turunen, P. 2023. Puheenvuoroja varhaisen tuen merkityksestä. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/803746/Savonian_julkaisusarja_2023_8.pdf?sequence=1

Pitkänen, S., Ranta, T., Mäkkylä, K., Aro, R., Aro, N., Kortelainen, J., Koski, N. & Stenvall, J. 2024. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut: varhaisen tuen tilannekuva ja kehittämistarpeet. Viitattu 1.12.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165618/VNTEAS_2024_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Porvoon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024. Viitattu 1.12.2024. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/29197293>

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki. Gaudeamus.

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret: Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Jyväskylä: PS-kustannus.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2019. Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

STT 2024. Lapsiasiavaltuutetun tiedote. Viitattu 24.4.2025. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70632361/varhaiskasvatuskeskustelussa-unohtuu-lapsi?publisherId=17712812&lang=fi>

Talentia 2025. Varhaiskasvatuksen sosionomi. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuva. Viitattu 20.2.2025. <https://www.talentia.fi/nain-vaikutamme/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>

Terveystieteiden tutkimuskeskus 1326/2010.

THL 2019. Tilastoraportti: Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi. Viitattu 1.12.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138082/Pienten%20lasten%20ja%20heid%c3%a4n%20perheidens%c3%a4%20hyvinvointi%202018final.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

THL 2023a. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 19.2.2025. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>

THL 2023b. Dialoginen huolen puheeksi ottaminen. Viitattu 27.11.2024. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialoginen-huolen-puheeksi-ottaminen>

THL 2024c. Ehkäisevä lastensuojelu. Viitattu 2.12.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>

Tietoarkisto 2024. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Viitattu 4.12.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>

Tilastokeskus 2024. Varhaiskasvatus. Viitattu 4.12.2024. <https://stat.fi/julkaisu/cln2tn5dg2xie0bvz67v1dkhh>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna. Gaudeamus.

Valtioneuvosto 2018. Uusi varhaiskasvatuslaki hyväksytty eduskunnassa. Viitattu 20.2.2025. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/uusi-varhaiskasvatuslaki-hyvakstyty-eduskunnassa>

Vanhempainliitto 2024. Varhaiskasvatuksen hyvinvointityö. Viitattu 10.1.2025. <https://vanhempainliitto.fi/vanhempainliiton-toiminta/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-hyvinvointityo/>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Varrio, K. & Vehkaoja, S. 2018. Lastentarhaopettajien kokemuksia huolen heräämisestä ja puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa. Opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu. viitattu 10.4.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/156371/Varrio_Katri_Vehkaoja_Saana.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vipunen 2024. Opetushallinnon tilastopalvelu. Viitattu 10.1.2025. <https://vipunen.fi/fi-fi/varhaiskasvatus/Sivut/Varhaiskasvatuksen-henkil%C3%B6st%C3%B6.aspx>

Kuviot

Kuvio 1: Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden erilaiset ulottuvuudet (Karila 2016, 11)	9
Kuvio 2: Huolen vyöhykkeistö (mukaillen Arnkil & Eriksson 2012)	17
Kuvio 3: Esimerkki haastatteluiden analysointivaiheesta	24
Kuvio 4: Huolta herättäviä asioita varhaiskasvatuksessa	27

Liitteet

Liite 1: Haastattelun teemat.....	45
Liite 2: Tiedote opinnäytetyöhön osallistuville.....	46

Liite 1: Haastattelun teemat

1. Haastateltavan taustatiedot

Ammatti, työkokemus

2. Lapsiperheiden tilanne yhteiskunnassamme tällä hetkellä

Lapsiperheköyhyys, hallituksen leikkaukset, vanhempien jaksaminen ym.

3. Huolta herättävät asiat varhaiskasvatuksessa

Millaiset asiat herättävät huolta lasten ja perheiden tilanteissa

Huolen puheeksi ottamisen merkitys

Mitä huolen puheeksi ottaminen tarkoittaa ja merkitsee työntekijälle

4. Huolen puheeksi ottaminen osana omaa työtä

Miten huolen puheeksi ottaminen koetaan osana omaa työtä

Vastuut ja työnjaot

Onko puheeksi ottamiseen saatavilla tukea ja/tai ohjeita

Mitä huolen puheeksi ottaminen tarkoittaa käytännössä varhaiskasvatuksen arjessa

5. Kokemukset huolen puheeksi ottamisesta

Millaisia kokemuksia on huolen puheeksi ottamisesta, esimerkkejä?

Vuorovaikutus ja yhteistyö vanhempien kanssa

Haasteita? Ristiriitoja?

Eroavaisuudet eri teemojen välillä

6. Puheeksi ottamisen mahdollisuudet ja puheeksi ottamista tukevat tekijät

Miten huolen puheeksi ottamisella voidaan vaikuttaa lapsen tai perheen hyvinvointiin

Millaisia mahdollisuuksia huolen puheeksi ottamisessa nähdään

Mitkä tekijät auttavat huolen puheeksi ottamisessa

Liite 2: Tiedote opinnäytetyöhön osallistuville

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa - Henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Sinua pyydetään mukaan opinnäytetyöhön, jossa tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä huolen puheeksi ottamisesta ja siitä, miten huolen puheeksi ottaminen koetaan osana omaa työtä. Olemme arvioineet, että sovellut opinnäytetyön osallistujaksi, koska työskentelet varhaiskasvatuksessa, jolloin sinulla on kokemuksia ja/tai näkemyksiä liittyen varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuvaan huolen puheeksi ottamiseen, sekä kokemuksia siitä, kuinka huolen puheeksi ottaminen koetaan osaksi omaa työtä. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja sinun osuuttasi siinä. Pehdyttyäsi tähän tiedotteeseen sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä, jonka jälkeen sinulta pyydetään suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta asemaasi tai kohteluusi työyhteisössäsi, eikä se vaikuta työtehtäviisi tai työsi arviointiin.

Voit myös peruuttaa tai keskeyttää osallistumisesi koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät osallistumisen, sinusta siihen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyöaineistoa.

Opinnäytetyön tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä liittyen huolen puheeksi ottamiseen. Tarkoituksena on selvittää, millaisia mahdollisia haasteita, mutta myös mahdollisuuksia huolen puheeksi ottamisessa nähdään. Opinnäytetyön tulosten avulla voidaan esimerkiksi kehittää käytäntöjä, jotka tukevat henkilökunnan valmiuksia ottaa huoli puheeksi.

Opinnäytetyömenetelmät ja toimenpiteet

Opinnäytetyön aineisto kerätään teemahaastatteluna. Opinnäytetyöhön osallistuminen sisältää yksilöhaastattelun, joka toteutetaan varhaiskasvatuksen tiloissa haastattelijan ja osallistujan kesken. Haastattelu on vapaamuotoinen, vuoropuheluna etenevä teemahaastattelu, jossa keskustellaan huolen puheeksi ottamisen kokemuksista ja näkemyksistä sekä siitä, kuinka se koetaan osaksi omaa varhaiskasvattajan työtä.

Haastattelun kesto on noin 45–60 minuuttia, ja sen ajankohta sovitaan yhdessä osallistujan kanssa. Osallistujan ei tarvitse valmistautua haastatteluun etukäteen, vaan keskustelu etenee vapaasti tiettyjen teemojen mukaisesti. Haastattelu nauhoitetaan aineiston analysointia varten, ja tallenteet käsitellään

luottamuksellisesti. Haastateltavan nimeä tai muita tunnistetietoja ei mainita opinnäytetyössä.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa sinulle mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen

Valmis opinnäytetyö tuloksineen toimitetaan luettavaksi ***** henkilökunnalle.

Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa, jossa se on vapaasti luettavissa ja hyödynnettävissä.

Opinnäytetyön aineiston hävittäminen ja mahdollinen jatkokäyttö

Aineistoa ei jatko käytetä eikä sitä avata muiden käyttöön. Aineisto hävitetään viimeistään kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Lisätiedot

Pyydän sinua tarvittaessa esittämään opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä opinnäytetyön tekijälle /opinnäytetyön ohjaajalle

Opinnäytetyöntekijöiden ja ohjaajan yhteystiedot

Opinnäytetyöntekijä

Nimi: Nonna Illman-Kyrklund

Puh. *****

Sähköposti: *****

Opinnäytetyöntekijä

Nimi: Anna Winberg

Puh. *****

Sähköposti: *****

Opinnäytetyön ohjaaja

Nimi: *****

Titteli: *****

Korkeakoulu / yksikkö: Laurea-ammattikorkeakoulu

Puh. *****

Sähköposti: *****